XXXIV ANUL XXXIV

NR. 1 IANUARIE 1944

REVISTA TEOLOGICĂ

VEŞNICIA ORTODOXIEI

REDACȚIA ADMINISTRAȚIA

SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

ANUL XXXIV Ianuarie 1944 NR. 1

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

REDACTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

IMPĂRATUL IMPĂRAŢILOR

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Cu ani înainte, o statue de dimensiuni gigantice a înlocuit obicinuita piatră de hotar dintre teritoriile controlate de două naţiuni de pe continentul sud-american. Până atunci învrăjmăşite de moarte, mereu cu arma la ochiu şi cu degetul pe trăgaciu, cele două seminţii răsboinice au hotărît să aplaneze odată pentru totdeauna penibilul litigiu de frontieră care le căşunase atâtea neînţelegeri costisitoare, recurgând la o soluţie pe cât de originală, pe-atât de eficace. Aşa a apărut chipul tăiat în piatră al Mântuitorului pe locul crâncenelor vărsări de sânge de odinioară, potolind întărâtările trufiei rănite şi sălăşluind *pacea* acolo unde multă vreme avusese cuvânt numai neînduplecatul zeu al răsboiului.

Ce splendidă lecţie de conduită! Ce gest de bărbătească hotărîre asvârlit ostentativ, dur ca o sfidare, în obrazul îngroşat de rele al unei omeniri care uită cu o vinovată uşurătate — şi tocmai în împrejurări deosebite — cât de netedă-i calea ce duce la isvoarele păcii popoarelor.

Omenirea şi-a dorit-o totdeauna, cu ardoarea buzelor fripte de sete ale drumeţului rătăcit în pustiu fără ape. Iar râvna cu care a căutat-o, e demnă de frecventele păr-

joliri ce nimicesc în câteva clipe roadele unor osteneli de veacuri și — poate — de milenii. Am înregistrat, pe acest tărâm, inițiative multiple și generoase. N'au lipsit nici încercări isbutite de-a crea instituții menite să conserve pacea. Dar viabilitatea lor a durat, în cele mai fericite cazuri, cel mult cât o viață de om beteag, cheltuită între spital și sanatoriu. Albul porumbel al păcii, cu aripile frânte ca dorurile neîmplinite, își plimba cârjile protectoare ale unei invalidități incurabile dealungul și dealatul lumii, oferind unul din cele mai jalnice spectacole cari s'au putut vedea — vai! — nu numai în secolul luminii. Mulțimilor anonime li s'a vorbit până la saturație de-o pace eternă: în taină, se lucra metodic la surparea ei. Conferințele internaționale manifestau preocupări asidui pentru problema dezarmării: industria de răsboiu simția trebuința camuflării înainte de-a fi sosit momentul să încerce pe scoarța planetei — transformată într'un imens câmp de bătălie — eficacitatea rafinatelor unelte de distrugere făurite de-o știință care, impertinentă, se califică pompos „avansată" și după ce complicitatea ei cu crima a fost copios dovedită și sever verificată. Am memorizat, apoi, atâtea pretențioase definiții ale „agresorului": agresiunile se țineau lanț, probabil ca să-i ilustreze aspectele, și vinovatul, de fiecare dată, cine altul putea fi decât tot hoțul de păgubaș?

Și astfel, după ce voluminosul repertoriu al ipocriziilor pacifiste s'a desumflat ca o lămâie stoarsă de zeamă, necruțătorul bellum omnium contra omnes a doborît măștile cari ascundeau vederii obștești adevăratele intenții ale unei lumi descumpănite de ură și răsbunătoare revanșe.

Un ultim și desnădăjduit asalt, menit să colecteze cât mai multe adeziuni: răsboiul ideologiilor inconciliabile — așa ni s'a spus pe cele mai seducătoare tonuri ale inepuisabilei vorbării omenești. Imperecherea nefirească a națiunilor „conducătoare", angajate în vârtejul ostilităților, a îngropat curând și această fărâmă de iluzie. Nesațiul imperialist este același, ori cât de iscusit l'ar travesti o tabără sau alta.

Astăzi? Scoarța pământului arde. Vâlvătaia a cuprins până și întinsul apelor mărilor, iar cerul oferă spectacole

apocaliptice. Parcă am asista la repetiția generală a zilei de apoi. Impărățiile se prăbușesc una după alta, iar cele cari rezistă încă, troznesc din toate încheieturile. Scena pe care nădăjduiau să-și dureze silnic mărirîle viitoare, promite să se prefacă într'un imens cimitir al lor. Perspectivele ce i se deschid omenirii, îți înghiață sângele'n vine și-ți mută sufletul la gură. Fericiți sunt cei ce nu vor mai apuca ceasul rău al acestei înnoptări grele ca o pedeapsă.

Dar mai fericiți sunt cei ce n'au pierdut nădejdea în prezența ocrotitoare a Providenței dumnezeești. Și noi ne asociem fără trufie, dar cu infrangibilă tărie, speciei rare a acestor suflete legate de cer. Luminați de fulgerul gândului care a așezat isvorul păcii într'o iesle de dobitoace, privim uriașul proces de descompunere ce se desăvârșește în zilele noastre cu îngrijorare și milă, fără să ne lăsăm derutați de proporțiile lui planetare. Pătrunși până'n străfundurile ființei noastre de convingerea că Dumnezeu este Stăpânul necontestat al istoriei, nu slăbim în credința că tot El îi va netezi sbârciturile pe cari le urzește demonul neînțelegerilor dintre popoare. Nici odată n'a fost altcum. Și nici de astă dată n'o să se întâmple altfel. Prezența Lui umple veacurile și le corectează neajunsurile. Cu nesemuită îngăduință, El suportă toate scâlcierile conduitei noastre, nepregetând să reașeze în ogașa voii Sale elanurile dezordonate ale unei omeniri desvlăguite de atâta deșertăciune și vânare de vânt.

Semnele acestei oboseli au și început să se vădească. In curând ele se vor arăta peste tot.

Știm cu ce ochi le privesc cei lipsiți de nădejde: pentru aceștia, ele reprezintă cel mai mare pericol care poate să epilogheze, în genere, încordările supraomenești ale stărilor de răsboiu. Ca să preîntâmpine consecințele lor devastatoare, beligeranții depun străduințe tantalice în scopul scurtării actualei încăierări mondiale. Ceea ce înseamnă că nu peste mult se va recurge la soluții desnădăjduite, cari vor spori și mai vizibil întărâtarea dintre popoare, accentuând poftele sălbatice de răsbunare.

Ca creștini, ne interesează mai puțin sorocul la care va fi curmat măcelul ce ne cernește sufletele. Important,

pentru noi, era ca el să nu se fi iscat din capul locului. Puși însă în fața evidențelor, și convinși că soarta semințiilor pământului e în mâinile lui Dumnezeu, trebue să ne preocupe mai ales problema perpetuării păcii care va veni odată. Căci dacă Dumnezeu este făuritorul ei, apoi nu e mai puțin adevărat că la prelungirea acestui dar ceresc, peste ani și peste vremi, suntem chemați — și *îndatorați!* — să contribuim toți cei ce ne mărturisim slujitori ai scopurilor împărăției lui Hristos în lume.

Preoțimea în primul rând!

Parcă văd, nevăzut, înflorind pe buzele unora zâmbete sceptice, parcă aud șoaptele atâtor implacabili cenzori ai conduitei sfântului nostru „ordin" recapitulând cu prefăcută indignare scăderile reale sau imaginare — și 'ntr'un caz și'ntr'altul simțitor amplificate — ale clerului Bisericii lui Hristos, care mai are cutezanța să se împăneze cu podoabele unei atât de covârșitoare misiuni, după ce omenirea controlată și dirijată de el a săvârșit și orgia sanguinară a acestui costisitor răsboiu.

Nu ne pierdem vremea gâlcevindu-ne cu ceice nu s'au putut dumeri încă asupra invincibilului adevăr care ne încredințează că dacă lumea nu-i atât de bună cum a vrut-o Hristos, apoi vina nu este a Evangheliei, ci a omului care nu dă ascultare povețelor ei. Va trebui, însă, cu atât mai vârtos, să nu ostenim întru propovăduirea crezului care însuflețește din veci — și pentru veci de veci — toată strădania noastră duhovnicească. Istoria a văzut urzindu-se, prin foc și sabie, atâtea împărății strălucite. Și tot ea a asistat la prăbușirea lor. Una singură a rezistat tuturor împotrivirilor sorții: numai ea avea garanția că nici porțile iadului n'o vor birui. Numai împăratul ei și-a păstrat neîmpuținate altarele pe cari se preamărește din veac și numele Său mai presus de orice nume, departe de-a fi dat uitării, străbate cele mai dosite așezări de viață omenească. Revoluția pe care a operat-o El, este irevocabilă: ea s'a săvârșit în adâncime, fără silnicie și — de aceea — fără vătămarea principiului de dreptate absolută, care din Dumnezeu purcede. Pacea viitoare, ca să dureze, va trebui să fie *pacea Lui* — și nu a oricui!

*

Ne aflăm în prag de an nou. Dar și la răscruce de vremi. Toţi ochii sunt aţintiţi asupra noastră. Sufletul răvăşit al omului zilelor noastre strigă după ajutor. Să-i ieşim în cale, înaintea altora. Destrăbălata sofie a lumii acesteia s'a răsfăţat destul pe la răspântiile veacului. Mărfurile ei depreciate nu mai au căutare. E vremea să-l oferim pe Hristos tuturor celor ce-l caută în neştire. Şi asta-i datoria noastră. Datorie grea fără doar și poate, dar binefăcătoare ca ea alta nu-i.

Ca să isbutim, ne trebue mai presus de orice *o altă conştiinţă* a apostoliei ce ne este hărăzit să îndeplinim: mai vie, mai pură, mai clară, mai devotată; o *conştiinţă preoţească.*

Chiar astăzi am întors ultima filă a unei cărţi scrisă pentru noi. Am subliniat într'ânsa, iubite frate preote, printre alte, un amănunt care te interesează cel puţin tot atâta cât și pe mine. Iată, ţi-l transcriu aci:

Adeseori îmi aduc aminte de mândria unui preot bătrân, care de câte ori era vorba de cinstea şi vrednicia vreunui slujbaş lumesc, zicea sfătos: „acela este slugă la împăratul, dar eu sunt slugă la împăratul împăraţilor“ († Prot. Ion Goron: Cuvinte către preoţi. Cluj 1943, p. 13).

Fii și tu ca el: *slujitor al Impăratului împăraţilor!* Numai al Lui, pentru ca pacea care va veni să fie tot atâta cât o *restaurare a tuturor în Hristos...*

...O restaurare operată *şi prin tine!*

NEAMUL ȘI IZVORUL SĂU DE PURCEDERE

de

Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA
Consilier arhiepiscopesc, Sibiu

Putem afirma, fără nici o teamă de a fi desminţiţi, că nici odată în istoria omenirii n'au fost mai la modă decât astăzi termenii: rasă, gintă, popor, naţionalitate, naţiune şi neam. Sociologia, psihologia, teologia, medicina şi ştiinţele politice se ocupă de aproape în zilele noastre cu explicarea acestor termeni. A curs cerneală multă pentru analiza ideilor cuprinse în aceste noţiuni, iar în numele onoarei, al drepturilor şi al intereselor realităţilor exprimate de ele s'au vărsat în cursul veacurilor, şi se varsă încă şi astăzi, valuri-valuri de sânge omenesc.

Nu este locul şi nici nu intenţionăm să expunem aici teoriile formulate şi definiţiile date asupra acestor noţiuni şi a conţinutului lor. Constatăm doar că atât în istorie cât şi în ştiinţă, şi mai ales în politică, unele din aceste noţiuni se confundă adeseori întreolaltă, întrebuinţându-se în mod greşit una în locul celeilalte.

Preocupările noastre se vor concentra, în cele ce urmează, asupra neamului şi asupra isvorului său de purcedere, lăsând laoparte toate celelalte chestiuni.

Nimeni nu se mai îndoieşte şi nu mai contestă astăzi realitatea neamurilor ca unităţi sociale de sine stătătoare. De altfel, în ciuda tuturor doctrinelor intitulate pacifiste, umanitariste, universale, internaţionale, cosmopolite, etc. forţa vie a neamurilor se manifestă astăzi puternic, pretutindeni în lume. Epoca noastră cu violenţe aprige, cu revoluţii uriaşe şi cu răsboaie cumplite are tocmai darul de a pune mai viu şi mai puternic în evidenţă realitatea nea-

murilor. In fața acestei atât de evidente realități avem datoria să lămurim întrebarea: *ce este neamul și de unde purcede el?*

Neamul este familia cea mai superioară, este organismul cel mai desăvârșit care întruchipează în sine, în chip conștient, suma tuturor forțelor morale și antropologice, ce stau la baza vieții comune a unui popor.

Deci „neamul e o identitate istorică, o omogenitate de sânge, o comunitate de suflet, o voință de viitor",[1] este unitatea socială cea mai completă. „Neamul este o comunitate de sânge, tradiție, spațiu și destin".[2] Neamul formează un întreg viu, indivizibil, cu neputință de a fi redus la indivizii care îl compun sau la o singură parte din ființa sa.

Reiese din definiția dată că neamul se compune din două categorii de elemente și anume:

Una de natură spirituală, în alcătuirea căreia intră idei, simțăminte, credințe, artă, idealuri comune și o neînfrântă voință de a trăi și a dăinui împreună. Categoria aceasta de elemente cuprinde întreg patrimoniul spiritual, moștenit din străbuni, toată zestrea sufletului etnic.

Alta e de natură materială și în alcătuirea ei intră sânge, teritoriu, interese și istorie comună.

Prin neam, toate grupele și toate clasele sociale ajung la conștiința unității lor morale și a intereselor lor comune. Conștiința de sine dă cea mai înaltă formă de existență și în ea stă toată puterea neamului. Această conștiință, luminată și încălzită mereu de flacăra naționalismului integral, face să înceteze ura și lupta dintre clase, face să dispară acest „blestem al vieții moderne, care sfarmă unitatea națiunii în tabere și le asmute pe unele împotriva altora într'un permanent răsboiu".[3]

Neamul apare deci ca o unitate morală superioară, născută din dorința de a spiritualiza haosul prin voința

---

[1] Nichifor Crainic: Ortodoxie și etnocrație, p. 285.

[2] I. Moldovan: Neamul. Buletin eugenic și biopolitic, vol. XIII, Nr. 1—4, Sibiu 1942.

[3] Nichifor Crainic, o. c. p. 285.

morală conştientă. Poporul este o comunitate etnică naturală; neamul însă nu este numai ceea ce l-a făcut natura, ci ceea ce se străduieşte el să fie, ceea ce rezultă din efortul conştient şi neîncetat al tuturor indivizilor care îl compun. Neamul se realizează prin voința de a fi, de a trăi în libertate și de a lupta neîncetat pentru drepturile sale.

Un popor se înalță la gradul de neam numai atunci când dobândeşte o asemenea conştiinţă unitară superioară. Se poate întâmpla uneori ca şi poporul să aibă aceleaşi forme de manifestare ca și neamul, cu deosebirea că ele nu sunt produse în mod conștient și voluntar, ci involuntar și instinctiv. „...Popor înseamnă mai mult neamul dela țară, cu accentuarea comunității de tradiție, țărănimea deci, cum reiese și din înțelesul adjectivului corespunzător: popular sau poporal".[1]

Incercând acum să prindem neamul nostru în acest cadru vast, limitat doar de câteva linii generale, vom spune că prin neam românesc nu înțelegem numai pe toți Românii care trăiesc astăzi pe același teritoriu, având același suflet, același trecut și viitor, același sânge și aceleași interese. Când spunem neam românesc înțelegem pe toți Românii de astăzi, precum și pe toți cei care au trăit dela începutul istoriei și pe cei ce vor mai trăi în viitor pe acest pământ.

Neamul românesc cuprinde deci pe toți Românii aflători astăzi în viață, toate sufletele și toate mormintele înaintașilor noștrii, precum și pe toți aceia care se vor mai naște Români.

Granițele fireşti ale neamului se întind în istorie peste granițele politice — adeseori foarte nedrepte — fixate arbitrar în „tratate și protocoale", se întind chiar peste generații și peste veacuri. Conștiința unității cuprinde în realitatea spirituală și materială a neamului întreg trecutul, tot prezentul și tot viitorul nostru românesc. Neamul este deci anterior nouă celor cari îl alcătuim astăzi și în același timp e și superior nouă, pentru că ne depășește.

[1] I. Moldovan: Neamul; în Rev. Buletin eugenic și biopolitic. Sibiu, vol. XIII, 1942, Nr. 1—4, p. 7.

Asupra isvorului din care purcede un neam sunt o serie întreagă de teorii.

Otto Bauer, tratând problema statului național, face operația de adunare a tuturor teoriilor cu numitor comun și ajunge în felul acesta la următoarea simplificare:

Procesul de formare al neamurilor se explică prin:

1. *Teorii metafizice*, care se prezintă sub forma *materialismului național*, sau a *spiritualismului național*.

2. *Teorii psihologice*, intelectualiste sau voluntariste, după cum accentuează elementul intelectual sau pe cel al voinței în procesul de formare al neamurilor și

3. *Teoria empirică a neamului*.

Concepția metafizică, în forma ei materialistă, afirmă *existența unei substanțe materiale*, care are în sine puterea de a produce neamul. Forța aceasta miraculoasă, care dă naștere neamului, este sângele. Unitatea de sânge, pe care o are rasa, produce unitatea de gândire și simțire, produce în cursul vremii ceea ce numim neam.

Unii făuritori ai acestei teorii au mers cu afirmațiile lor și mai departe și văd în sânge chiar anumite posibilități de suflet. Așa sunt b. o. A. Rosenberg, doctrinarul național-socialismului german, Hildebrandt, Voegelin, etc.

Este mai presus de orice îndoială că viața spirituală a unui neam nu este cu totul independentă și detașată de orice legătură cu sângele și cu întreaga structură fizică a neamului. Caracterul, puterea de creație, puterea de muncă, de organizare și în general toate manifestările de viață ale unui neam sunt influințate în măsură mare de puritatea și sănătatea sângelui și de întreaga vitalitate fizică a indivizilor.

Dar cu toată existența acestor legături, suntem foarte departe de a putea admite că sângele este totul în formarea neamului.

Mai întâi de toate este lucru știut că nu există sânge pur, decât acolo unde nu există civilizație, la triburile sălbatice, izolate și cuprinse integral în cercuri închise. Neexistând rase pure, neamurile care există în lume nu

pot fi nici decum produsul unei anumite rase, ci în cazul cel mai bun produsul unui amestec de rase, al unui amestec de sânge.

Pe de altă parte, realitatea ne dovedeşte că în sânul aceleiaşi rase (rasă amestecată de sigur) s'au format neamuri diferite. Cum se explică atunci că aceeaşi rasă, acelaşi sânge a dat naştere unor neamuri cu fizionomii şi aspiraţiuni diferite? Diversitatea aceasta a neamurilor dovedeşte tocmai contrariul şi anume că sângele nu poate fi admis nici de cum ca izvor al naşterii neamurilor. Dacă sângele ar fi elementul din care se naşte neamul, ar trebui ca acelaşi sânge să nască totdeauna acelaşi neam. Realitatea ne dovedeşte însă contrariul.

Teoria materialismului naţional a mai afirmat şi aceea că pentru naşterea şi viaţa unui neam e necesară, pe lângă existenţa elementului sânge, existenţa unui al doilea element şi anume: *stăpânirea unui teritoriu comun, peste care neamul îşi exercită integral suveranitatea sa.*

Este adevarat că fiecare neam, ca şi fiecare individ, ocupă un anumit loc sub soare, are un anumit spaţiu, trăeşte pe un anumit teritoriu. Teritoriul acesta este primul element natural care asigură viaţa neamului.

Este adevărat şi aceea că între om şi pământul pe care locueşte el există o legătură atât de indisolubilă şi atât de puternică, încât existenţa omenirii întregi — a individului cât şi a neamului — nu se poate concepe independent de pământ. Pământul este în mare măsură izvorul din care se alimentează neamul. De aceea cu drept cuvânt s'a putut spune: „Un pământ e o naţie şi o naţie e un pământ. Pământul, prin situaţia sa, prin clima sa, prin productele sale naturale, stăpâneşte viaţa locuitorilor, formându-i în curs de sute, uneori, mii, de ani, după însuşirile lui, cu adevăraţi ai săi „pământeni”.[1]

Dar nu este mai puţin adevărat nici faptul că în cursul veacurilor au luat fiinţă şi au trăit neamuri, fără ca ele să stăpânească efectiv un teritoriu comun şi să

---

[1] A. C. Cuza: Naţionalitatea în artă. Bucureşti 1915, p. 183.

exercite asupra lui suveranitatea neamului. In această privinţă e clasic exemplul neamului românesc, care deşi împărţit şi supus diferitelor stăpâniri străine, a continuat totuşi să existe şi să formeze un bloc unitar. La fel a continuat să existe neamul polonez, chiar şi atunci când a fost desfiinţat statul polon, iar teritoriul său a fost împărţit şi trecut sub stăpânirea unor neamuri străine. Faptul acesta dovedeşte că nici stăpânirea unui teritoriu comun nu este o condiţie absolut indispensabilă pentru naşterea şi viaţa unui neam. Teritoriul, „pământul e numai substratul, câmpul de luptă şi de muncă al neamului... Neamul este însă ceva mai mult decât un grup determinat de configuraţia solului".

Teoria spiritualismului naţional încearcă să explice naşterea şi viaţa neamului *prin ajutorul* unui factor de altă natură şi anume prin existenţa unui spirit al naţiunii. Acest spirit, pe care Germanii îl numesc Volksgeist sau Volksseele, această unitate de suflet alcătueşte — după unii — neamul. Pornind dela acest concept s'a afirmat că „naţiunea este un principiu spiritual, este un plebiscit de fiecare zi".

Intr'adevăr, fiecare neam are o anumită mentalitate, o anumită conştiinţă colectivă şi anumite caractere proprii. Dar această mentalitate, această unitate sufletească, acest aşa numit „spirit al naţiunii" nu este un principiu iniţial, nu este ceva gata dintru început, ci se formează treptat, e în necontenită devenire şi se întăreşte sau slăbeşte după epoci, împrejurări şi evenimente. Acest „spirit al naţiunii" este mai mult o consecinţă a existenţei neamului decât un izvor al purcederii lui, este mai mult efect al cauzei (neamul) decât cauză a neamului. Deci nici acest „spirit al naţiunii" nn poate fi considerat drept izvor al neamului.

Teoria psihologică încearcă să explice formarea neamului prin elemente intelectuale sau voliţionale, sau prin amândouă aceste categorii de elemente. După această teorie, cunoaşterea amănunţită a intereselor comune şi acţiunea voită de a satisface în gradul cel mai înalt posibil aceste interese, duce treptat - treptat la formarea neamului. Deci, întreg temeiul neamului se găseşte cuprins în comu-

nitatea de interese cunoscute și în voința continuă de a le satisface.

Este lucru cunoscut că între indivizi, comunități și popoare pot să existe într'un moment dat foarte multe interese comune, poate să existe cea mai perfectă cunoaștere a acestor interese și în același timp cea mai încordată voință întru satisfacerea lor, fără ca toate aceste lucruri să poată contopi indivizii, comunitățile și popoarele respective într'o singură națiune și cu atât mai puțin într'un singur neam. Unitatea intereselor cunoscute și voința de a le realiza pot duce cel mult la coalițiuni, alianțe, sau chiar la uniuni politice, dar nici de cum nu pot da naștere neamurilor. „O uniune vamală nu este o patrie" și cu atât mai puțin un neam. Deci nici această teorie nu dă răspuns mulțumitor și explicație suficientă întrebării asupra originii neamurilor.

In efortul continuu de a da o explicare originii neamurilor n'a lipsit nici afirmațiunea că religia este factorul care dă naștere neamului. Caracterul constant și permanent al religiei în viața tuturor neamurilor a contribuit în mare măsură la lansarea acestei teorii.

„Intr'adevăr, religia într'o societate este elementul care se schimbă cel mai puțin și cel mai greu, fiind mereu identică cu sine însași, întocmai ca și națiunea. De aceea o religie profesată multă vreme de un grup național dobândește chiar un caracter național".[1] In această privință avem în trecutul neamului nostru o admirabilă exemplificare a acestui principiu. Dealungul tuturor veacurilor de restriște, sub povara tuturor asupririlor vrăjmașe, religia a fost factorul care ne-a dat mângâiere și tărie și ne-a păstrat nealterată ființa neamului. Credința strămoșească a fost cel mai puternic scut care ne-a ocrotit și ne-a salvat în fața tuturor încercărilor de desnaționalizare. Credința noastră, care era alta decât a asupritorilor, a constituit totdeauna cea mai puternică graniță spirituală despărțitoare între ei și noi. De aceea lupta pentru păstrarea religiei era lupta

---

[1] R. Johannet: Le principe des nationalités. Paris 1923 p. 382.

pentru păstrarea neamului; şi invers: lupta pentru neam se confundă cu lupta pentru „păstrarea legii strămoşeşti".

Cu toate că religia este un factor spiritual deosebit de important în viaţa fiecărui neam, nu se poate afirma că ea este elementul care determină însăşi naşterea neamului.

Realitatea ne dovedeşte la tot pasul că sunt neamuri foarte diferite, care au avut şi au aceeaşi religie. Românii, Grecii, Sârbii, Bulgarii, Ruşii, etc., popoare şi neamuri deosebite, au avut totdeauna aceeaşi religie ortodoxă. La fel se prezintă cazul şi la neamurile din apusul Europei, unde Francezii, Germanii, Spaniolii, Italienii, Polonezii, etc., neamuri foarte deosebite, au aceeaşi religie catolică. Dar fenomenul se prezintă şi invers şi anume: In sânul aceluiaşi neam sunt indivizi şi grupări, care se deosebesc în ceea ce priveşte religia. Germanii sunt unii catolici şi alţii protestanţi. Românii sunt în majoritate mare ortodocşi, dar sunt unii şi greco-catolici. Albanezii sunt unii ortodocşi, alţii catolici şi unii chiar mahomedani, dar cu toate aceste deosebiri confesionale există neamul german, neamul românesc, neamul albanez, etc. Dacă religia ar fi factorul care dă naştere neamurilor, nu s'ar putea în nici un caz să existe asemenea situaţii, pentru că aceeaşi religie ar da fiinţă totdeauna aceluiaşi neam şi religii diferite ar naşte neamuri diferite.

Teoria psihologică nu a rămas străină nici de încercarea de a dovedi că limba este factorul făuritor al neamului.

Suntem datori să recunoaştem că limba este în mare măsură un element distinctiv al neamului şi totodată o bază a sentimentului şi a conştiinţii naţionale. Prin limbă ne exprimăm bucuriile, durerile şi ne înţelegem întreolaltă. Triburile primitive, ca şi neamurile civilizate, se deosebesc între ele în măsură mare şi prin limba pe care o vorbesc.

Cu toate acestea nu se poate susţine că limba ar fi factorul esenţial pentru naşterea şi existenţa neamului. Istoria ne dovedeşte că chiar în zilele noastre există neamuri — şi încă culte şi civilizate — care sunt totuşi lip-

site de comunitatea limbii. Aşa este b. o. cazul Belgienilor şi al Elveţienilor.

Pe de altă parte există neamuri diferite, care vorbesc aceiaşi limbă, ca de ex. Norvegienii şi Danezii, Americanii, Englezii şi Irlandezii şi într'o anumită măsură chiar Ruşii, Sârbii şi Bulgarii. Toate aceste diferite situaţii dovedesc că nici limba nu poate fi socotită drept izvor de naştere al neamurilor.

Aşa numita *„teorie empirică a naţiunii"* nu face nimic altceva decât enumără elementele presupuse constitutive şi esenţiale în viaţa unui neam. Prin această enumerare însă nu se dă nici un fel de explicare mulţumitoare originii neamurilor. Lipseşte deci şi în această încercare tocmai ceeace este mai esenţial, lipseşte răspunsul pozitiv şi satisfăcător cu privire la izvorul de mânecare al neamurilor.

Deci, după cum am văzut, nici una din teoriile amintite n'a putut să ne arate în chip mulţumitor izvorul din care purced toate neamurile pământului. Nereuşita acestor încercări se explică prin faptul că toate aceste teorii au considerat totdeauna neamurile ca pe nişte realităţi limitate în imanent.

Neamurile însă sunt realităţi ale căror începuturi pornesc de dincolo de lumea imanentă, ele purced din planurile veşnice ale raţiunii lui Dumnezeu şi ca atare sunt după conţinutul lor, eterne. Izvorul de purcedere al neamurilor este deci însuşi Dumnezeu. De aceea, explicare corectă şi satisfăcătoare asupra originii neamurilor nu poate da decât acea doctrină care admite şi învaţă că originea tuturor lucrurilor trebue căutată dincolo de lumea văzută. Doctrina aceasta este cuprinsă integral şi desăvârşit în creştinism.

Creştinismul ne învaţă în chip pozitiv că toate lucrurile din lume sunt cugetate etern de Dumnezeu. In acest sens, lumea întreagă este după conţinutul ei eternă. Doctrina creştină despre originea lucrurilor din lume, deci şi despre originea neamurilor, o găsim expusă pe scurt, dar într'o formă admirabilă, în cele ce urmează:

„Ideile tuturor lucrurilor din lume constitue materialul cugetării fiinţiale a lui Dumnezeu, sunt nedespărţite de

ființa lui". Teologul rus S. Bulgakov numește organismul ideilor dumnezeești, viața aceasta intern dumnezeească, autodescoperirea ființei dumnezeești în sine însași, Sofia necreată. Iar despre lume spune că este exact aceeași Sofie, dar în formă creată.

Cosmosul este tot lumea dumnezeească, dar pusă în stare de devenire în afară de Dumnezeu. „Crearea lumii constă metafizic în aceea că Dumnezeu a pus lumea Sa dumnezeească proprie în forma de devenire".[1]

Dar între lumea creată și cea necreată nu e numai apropierea dintre copie și model, ci una și mai strânsă. Lumea dumnezeească nu e un model static, ci e un complex de forțe dinamice. Ele activează dela granița metafizică a lucrurilor, mânând desvoltarea acestora din urmă spre forma care se află în ele din eternitate realizată. Dacă o persoană sau o plantă se desvoltă într'un anume fel și până la un anume grad, aceasta nu se datorește numai întâmplării oarbe și influințelor externe, ci modelului forță care de dincolo de granița metafizică a acelei persoane sau plante a străbătut în ea și-i orientează organizarea și asimilarea influințelor externe într'un sens mai dinainte determinat. Mai mult chiar: orice persoană sau lucru cuprinde forma sa întreagă în fiecare moment al desvoltării, numai cât în diverse stadii ale desfășurării. Copilul implică în sine forma sa deplină dela adânci bătrânețe, iar în pântecele maicii sale deasemenea. Se poate merge așa până la punctul inițial, de limită: în embrionul minuscul se include forma desăvârșită a exemplarului. Iar dincolo de embrionul din stadiul inițial, dincolo nu în sens spațial, ci metafizic, e alt model, modelul spiritual, modelul-forță din care își ia puterea embrionul creat.

Așa dar modelul spiritual, modelul-forță, oricât de treptat conduce desvoltarea unui exemplar de vietate, totuși în momentul inițial, în momentul creațiunii, a făcut un pas uriaș, a făcut în fond totul: a scos la evidență creată și ipostatică un lucru care e chipul său.

[1] Mielul lui Dumnezeu, Paris, Ymca Press 1933, ed. rusă, p. 149.

Misterul acesta apare în toată adâncimea lui când medităm la creațiunea propriu zisă a lumii. Prin acțiunea modelelor-forță apar deodată germenii creați ai còpiilor lor; apar deodată chipurile lor, nedesvoltate. Chipurile acestea nu sunt o iradiere a modelelor, dar nici iradierea nu lipsește din chipuri, căci o comunicare de forță dela modele la chipuri trebue să aibă loc. S'a făcut aici un transcensus misterios, o trecere dela un plan la alt plan cu totul eterogen.

Dar în embrionul unui exemplar nu se cuprinde numai forma deplină a acelui exemplar, ci, ca potențe, și ale exemplarelor ce vor descinde din el.

Astfel creațiunea propriu zisă n'a constat într'o arătare a lumii în forma ei deplin desvoltată, cu toate speciile și varietățile lucrurilor din ea. Dumnezeu a creat numai semințele lucrurilor, dar în aceste semințe se cuprind potențial toate formele ulterioare ale lor. Desvoltarea aceasta se face printr'o colaborare a lui Dumnezeu, ca proniator, cu lumea. Ceea ce este dela început în Dumnezeu deplin descoperit și desvoltat, în lume se arată pe rând, în timp. Desvoltarea lumii e o descoperire în timp a formelor care există etern.

In ce privește pe om în special, Dumnezeu a creat la început pe Adam și Eva. *Dar în ei se cuprindeau potențial toate națiunile.* Acestea sunt descoperiri în timp ale chipurilor care există etern în Dumnezeu. La baza fiecărui tip național acționează un model dumnezeesc etern pe care acea națiune are să-l realizeze și în sine cât mai deplin".[1]

Iată prin urmare că izvorul de purcedere al tuturor neamurilor pământului este însuși Dumnezeu. Confirmarea acestui adevăr s'a făcut dealtfel în cursul istoriei chiar de către Divinitate. In ziua Cincizecimii, în ziua Rusaliilor, pogorîrea Duhului Sfânt în forma limbilor de foc a dat fiecărui apostol darul deosebit de a putea vorbi fiecărui neam în limba sa. Investirea apostolilor cu acest dar al limbilor implică în sine recunoașterea și aprobarea de

---

[1] Dumitru Stăniloae: Ortodoxie și Românism, Sibiu 1939, p. 37—40.

către Dumnezeu a diversităţii neamului omenesc, recunoaşterea existenţei neamurilor.

In faţa acestor indiscutabile adevăruri ale revelaţiei lui Dumnezeu trebue să spunem că tot ceea ce teoriile amintite au considerat drept factori constitutivi şi esenţiali în procesul naşterii şi vieţii neamurilor nu sunt nimic altceva decât elemente care umplu cu un anumit conţinut în existenţa imanentă schema originală, schema apriorică a neamului. Acestea sunt, cu alte cuvinte, arătări în timp şi pe rând a ceea ce a fost potenţial dintru început la Dumnezeu. Ele sunt întrupări văzute a ceea ce a existat nevăzut până într'o anumită clipă a istoriei.

Intru cât neamul purcede dela Dumnezeu şi este o realitate voită de Dumnezeu urmează că fiecare individ este dator să ajute din toate puterile sale realizarea integrală pe plan spiritual şi material a neamului. Ajutând această realizare, lucrăm la împlinirea voii lui Dumnezeu în lume şi invers: orice piedecă pusă în calea desăvârşirii neamului este o opunere, o piedecă în calea îndeplinirii voinţei Creatorului. Chiar jertfa supremă pentru neam trebue primită cu cea mai înaltă bucurie şi plăcere, pentru că ea este cea mai desăvârşită participare a individului la actul de împlinire a planului şi a voii lui Dumnezeu. A fi mereu în slujba neamului însemnează a fi neîntrerupt în slujba lui Dumnezeu, în slujba Creatorului şi Părintelui nostru al tuturor.

Privită problema originii şi a existenţei neamurilor pământului în lumina creştinismului — singura doctrină adevărată şi în acelaşi timp deplin satisfăcătoare — ne putem da seama cât de absurdă şi potrivnică realităţii şi voii lui Dumnezeu este concepţia acelora care pun în discuţie sau chiar contestă în zilele noastre dreptul la viaţă şi libertate al neamurilor mai mici. Este în această atitudine o totală nesocotire atât a drepturilor şi vredniciilor neamurilor mai mici ale pământului cât şi a voii lui Dumnezeu, care a creat alături de neamurile mari şi neamurile mici, pentru ca toate să se bucure de viaţă, de pace şi libertate.

Noi, cari știm însă și credem că peste sbuciumările și planurile oamenilor, că peste proiectele și dorințele celor ce se numesc mari și tari, rânduește destinul tuturor oamenilor și tuturor neamurilor Proniatorul lumii întregi, așteptăm cu încredere și cu bună nădejde hotărîrea lui Dumnezeu întru rânduirea „lumii noui", care se va înălța din ruinele războiului actual. Dumnezeu, care a dat ființă și viață și neamului nostru, va cântări suferințele, jertfele și vredniciile noastre și va rândui cu siguranță condițiile de viață necesare îndeplinirii misiunii pentru care am fost creați și așezați în această parte a lumii. Noi credem, așteptăm și primim senini această sentință a lui Dumnezeu.

VEȘNICIA ORTODOXIEI

de

Dr. MILAN P. ȘESAN

Profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți

Ortodoxia însemnează plenitudine perfectă a doctrinei Mântuitorului, păstrată de Biserică. Dacă Bisericii i se spunea la timpul său în grecește „catolică și apostolică" apoi aceasta în sensul că ea, Biserica, având menire universală era răspândită în lumea largă prin Apostoli, iar învățătura ce se preda trebuia să fie singura dreaptă. De aceea cuvântul de „ortodox" și „ortodoxie", însemnând dreapta credință, a intrat dela început în vocabularul Bisericii. Așa de pildă canonul 6 al sin. II ecum. din 381 vorbește de „episcopi ortodocși", în opoziție cu cei eretici; can. 7 al aceluiași sinod amintește eretici cari se întorc la „ortodoxie"; can. 1 al sin. III ecum. din 431 vorbește de cei cu „credința ortodoxă", iar can. 3 al aceluiași sinod amintește de „cei ce cugetă ortodox", iar sinodul își zice „sinod ortodox și ecumenic".

Astfel a fost consfințită Ortodoxia.

Și veșnicia acestei Ortodoxii o asigură Mântuitorul Hristos, zicând că Biserica Sa nici porțile iadului nu o vor putea înfrânge, căci El este cu noi până la sfârșitul timpurilor. Dogmatic luat, Biserica Mântuitorului este veșnică. Deci și credința ei cea dreaptă, adevărata mărire a lui Dumnezeu, Ortodoxia, are aceeași trăinicie, având autoritate și garanție divină. Nimic nu poate schimba veșnicia Ortodoxiei, orice ar face oamenii. Totuși oamenii, prin faptele lor și pentru ei, și-o pot însuși, întuneca sau deadreptul pierde.

Cum în istoria Bisericii pe pământ și dealungul veacurilor se întâlnesc cei doi factori principali: Ortodoxia și credincioșii, se pune întrebarea dacă și în viața Bisericii, ca un organism social perfect, cuprinzând atât Ortodoxia,

element veșnic, cât și pe credincioși, element muritor și de multe ori nestabil, cu viață complexă de orientare, se manifestă această trăinicie vecinică sau cum oamenii credincioși au înțeles să-și îndrumeze viața și faptele potrivit acestei veșnicii. Realitatea existenței istorice și paralèle a mai multor confesiuni creștine forțează chiar această întrebare, dacă Biserica sub aspect istoric este tot atât de veșnică, după cum ea este veșnică sub aspect dogmatic. Cu alte cuvinte, din analiza trecutului și din prevederile în viitor, istoria poate evidenția veșnicia Ortodoxiei?

La această întrebare răspunde în primul rând însuși Mântuitorul zicând, că unde se adună doi sau trei în numele Său, acolo este și El prezent în mijlocul lor. Și unde este prezent Mântuitorul, acolo, evident, este totodată prezentă și veșnicia.

Dar iată că și sectarii invoacă acest cuvânt al Mântuitorului, afirmând că și atunci când ei pomenesc numele Domnului Hristos, Acesta este de fapt prezent în mijlocul lor. Deci și ei ar beneficia de aceeași veșnicie ca și ceilalți creștini.

Cum stăm cu această întrebare? Este Mântuitorul prezent oricând, sau nu? Sigur că, în calitate de Fiu al lui Dumnezeu, Mântuitorul este atotprezent. Dar dogmatic este probat că cei doi sau trei cari invoacă numele Mântuitorului trebue să-l invoace într'o măsură anumită, stând adică pe baza temeinică a integrității doctrinei date de Mântuitorul. Deci, în ipostasa Sa bisericească, Mântuitorul este prezent acolo unde se respectă cu sfințenie întreaga Sa învățătură și nu se respinge nici o singură iotă din ea. Contează deci respectarea ortodoxă a învățăturii Domnului și nu o extensiune teritorială sau o singularizare doctrinară. E drept, respectarea Ortodoxiei poate fi limitată în spațiu geografic, dar ea nicidecum nu poate fi limitată în profunzime. Precum ecumenicitatea nu înseamnă o cantitate fizică sau teritorială, ci numai intensitate totală de credință în Domnul, fără sofisticării scolastice sau raționalisme personale, tot așa și Ortodoxia nu înseamnă expansiune internațională, ci atașament universal, deplin și integral față de Mântuitorul și învățătura Sa.

Ortodoxia este forța, este intensitatea fără de care nu există adevărată Biserică a Domnului pe pământ, și nu este asigurată veșnicia.

Din istoria Bisericii, câteva icoane caracteristice, cari ies din comun, ne evidențiază în ce fel a fost respectată în decursul vremurilor mărirea cea adevărată a Domnului.

La răstignirea Mântuitorului, sub cruce, stăteau la timpul său numai câteva persoane dragi Domnului: Maica Sa, Maria lui Cleopa, Maria Magdalena și Apostolul Ioan. De ceilalți apostoli nu pomenește evanghelia; poate că stăteau mai departe. In orice caz Petru stătea mustrat în cuget din cauza lepădării sale, iar Iuda Iscarioteanul, vânzătorul, se legăna undeva în bătaia vântului.

Invierea Mântuitorului îi electrizează însă pe toți; Domnul a înviat: este gândul lor, cuvântul lor și fapta lor. Reașezarea lui Petru în apostolat și trimiterea Apostolilor în lumea largă spre a vesti evanghelia Domnului, cu darul vorbirii în limbi și asistența Mângăitorului, îi pune pe Apostoli în mișcare. Misiunea universală, cu toată împotrivirea lumii de atunci, Apostolii o săvârșesc având convingerea clară și fermă în ortodoxia evangheliei pe care o predică. Nu contează cui i se adresează cuvintele, ci importanță are ce se predică. Acest *ce* trebue să însemne mântuire individuală și nu o subjugare a lumii.

Veșnicia acestei ortodoxii propovăduite de sf. Apostoli o dovedesc cununile de martiri pentru Hristos, cu cari se încununează zecile și sutele de credincioși. Creștinismul cucerește societatea păgână, pătrunde în temple și ajunge până la curtea imperială. Dar Ortodoxia întâmpină piedici: o combat iudeii, filosofii și preoții păgâni, apoi și împărații romani. Se inaugurează prigoniri grozave, cari țin mai bine de două secole. Imperiul roman dorește să distrugă creștinismul, căci se teme a nu fi distrus de acesta. Zece prigoane mari numără istoria; sute și mii de martiri îi pomenește sinaxarul. Și totuși, după cuvintele lui Tertullian, la începutul sec. III, toate le umpluse creștinismul, iar păgânilor le lăsase doar templele goale. Iar sângele martirilor era sămânța creștinismului veșnic. Domnul era mereu pre-

zent între aceşti credincioşi ai Săi, cari cu încredere invocau numele Lui şi pentru El sufereau chinuri de moarte.

Dar situaţia se schimbă. Impăratul Constantin cel Mare decide, în anul 313, ca creştinismul să devină religie tolerată în imperiu, religie de stat pentru creştini; apoi împăratul Teodosie I ordonă, în 380, ca creştinismul să fie singura religie de stat pentru toată lumea, iar împăratul Teodosie II admite din 419 ca funcţionari ai statului numai pe creştini. Iată, deci, că Domnul nu şi-a părăsit Biserica, ci a făcut ca ea să triumfeze. Şi de fapt, imperiul care până atunci se temea de Biserică şi o prigonia, de acum înainte îşi leagă viaţa şi existenţa sa de cea a Bisericii, voind astfel să beneficieze de veşnicia ei; Biserica devine chezăşia existenţei şi a integrităţii imperiului.

Totuşi în aceeaşi vreme se ivesc şi abateri, încât se naşte întrebarea dacă şi ereziile cari apar sunt dovada prezenţei Domnului în mijlocul celor credincioşi. Sunt multe şi grave ereziile; sunt ca nişte pete negre în istoria Bisericii, iniţiate fiind de creştini. Totuşi ele nu fac din istoria Bisericii o luptă între Satana şi Dumnezeu şi nici nu-i dau aspectul unui registru al abaterilor dela dreapta credinţă. In cadrul istoriei Bisericii, care este un complex de fapte, cuprinzând viaţa în Biserică, în această împărăţie a lui Dumnezeu pe pământ, ca o pregătire pentru împărăţia cea veşnică a lui Dumnezeu de dincolo de această lume, ereziile apar ca pietre de încercare în sens negativ, dar importanţa lor este pozitivă şi istorică, în sensul că ele sesizează în primul rând acele principii de credinţă cari sunt grele sau rău înţelese de credincioşi, forţând lămurirea acelor puncte din doctrina creştină, forţând o lămurire cu valoare ecumenică-universală, care să oblige toată lumea creştină. Dar după ce s'a făcut această lămurire a adevărului dogmatic, dăinuirea ereziilor pe mai departe nu mai are nici o justificare. Şi au fost 7 sinoade ecumenice cari au rezolvit problemele doctrinare, fixând dogmele şi canoanele necesare. Este vrednic de reţinut că toate aceste 7 sinoade ecumenice s'au ţinut în Răsărit. Ivirea ereziilor şi combaterea lor la sinoade dovedeşte o profundă pătrundere a problemelor teologice în Răsărit,

precum şi cerinţa lămuririi chestiunilor grele din doctrină. De aceea Răsăritul rămâne ortodox.

Netrăind însă aceeaşi viaţă speculativă elină din Răsărit, Apusul european, moştenind firea practică a latinului, este lipsit de un corectiv ecumenic, în ipostasa unui sinod de a toată lumea, aşa că el, încetul cu încetul, începe a lua în considerare cantitatea şi nu calitatea; el primeşte un centru de gravitaţie geografic, încununat cu aureola urbei eterne. Aşa se naşte în sec. V ideia despre primatul papal. Prin el se pune prima piatră la fundamentul deosebirii apusului cantitativ-catolic de răsăritul calitativ-ortodox.

Imperiul bizantin înţelegând spiritul naţional al Bisericii, îşi leagă mai strâns viaţa sa de Biserică. Aceasta şi pentru faptul că duşmanii Bisericii, ereticii, devin totodată şi duşmani înverşunaţi ai imperiului. A sprijini Biserica, înseamnă totodată a sprijini însaşi temelia şi existenţa statului. De aceea marele împărat Justinian I († 565), nu inaugurează acel deochiat cezaropapism, după acuza nedreaptă a apusenilor, ci împăratul inaugurează un sistem perfect de colaborare sinceră între Stat şi Biserică, numit de el „simfonie deplină". Prin ea, Statul şi Biserica se sprijinesc reciproc în această lume, fără ca mirenii să încerce vreo dominare în Biserică, sau peste votul episcopului. Ci împăratul dă Bisericii toată asistenţa, pentru ca ea să poată promova principiile bineplăcute lui Dumnezeu şi prevestitoare de viaţă veşnică dincolo, iar de viaţă morală şi plină de dragoste dincoace.

Răsăritul susţine cu înfrigurare lupta pentru Ortodoxie, iar prin erezii spiritul clarvăzător se antrenează, aşa că ştie să descopere repede erorile, să le vizeze, să le combată şi să fixeze corectivul scripturistic. Şi ca să se cunoască deplin cuprinsul acestei Ortodoxii veşnice, pentru care s'au străduit sinoadele ecumenice şi sf. Părinţi, sf. Ioan Damaschinul († 749) îl fixează, ca primul, în scris, într'un sistem coordonat, în lucrarea fundamentală: Ἀκριβὴς ἔκδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως; sau pe româneşte: Expunere precisă asupra credinţei ortodoxe. De acum înainte Răsăritul cunoaşte, atât după cuprins, cât şi după nume, ple-

nitudinea Ortodoxiei. In continuare, sinodul de completare al sinodului VII ecumenic, din anul 843, decretează la 11 Martie inaugurarea zilei festive și specifice în cinstea dreptei credințe, a Duminecii Ortodoxiei. Ea luminează de acum înainte calea tuturor credincioșilor cari îl caută pe Mântuitorul.

Dumineca Ortodoxiei fu însoțită de Dumineca sf. Cruci pentru că ambele, Ortodoxia și Crucea, dela Domnul, se ajung una pe calea celeilalte. La credința mântuitoare ortodoxă nu se ajunge pe calea plăcerilor și a măririlor lumești, ci pe calea spinoasă a renunțărilor; nu trufie, ci smerenie; nu dominare peste alții, ci servirea tuturor; nu forță, ci libertate; nu profit, ci dragoste.

Apusul creștin, orientându-se acum spre Roma, unde se inaugurează și se țese o politică papală față de principii statelor ce se înfiripează după năvălirile barbarilor, se unifică, nu atât în credință, căci el nu-și însușește principiile Ortodoxiei, ci în conducerea unitară supremă. Contează universalismul terestru, în frunte cu papa, care își arogă dreptul de vicar al Domnului Hristos, înlocuindu-l pe acesta pe pământ. Și când acest Apus papal începe interpretări teologice, atunci el, pe baza spiritului său practic și a orgoliului jurisdicțional, înclină și spre unele devieri doctrinare oportune lui. Și astfel se pune a doua piatră pentru desbinarea Apusului de Răsărit.

Ecumenicitatea creștină distinge astfel trei aspecte: unul ortodox, de limbă greacă și națională, altul de limbă exclusiv latină, și al treilea eretic, de limbi locale. Cum ereticii sunt respinși în principiu, rămân față în față cele două lumi: lumea ortodoxă cu centrul în imperiul bizantin și lumea catolică cu centrul la Roma. Una cere deplinătatea credinței și e total intensivă, cealaltă cere universalitatea și e total extensivă. In această stare e firesc să se producă ciocniri de natură teritorială, personală și în cele din urmă principială. Patriarhul Fotie, credincios Ortodoxiei ecumenice, semnalează în enciclica sa din anul 867 că creștinătatea apuseană nu mai respectă ortodoxia celor 7 sinoade ecumenice; el observă învățături și uzuri noui, cari nu se potrivesc cu Ortodoxia tradițională. Iar

când aceste uzuri Apusul caută să le impună Răsăritului deodată cu pretenția de primat jurisdicțional, atunci Ortodoxia nu mai poate tăcea. Ea răspunde. Dar răspunsul ei este considerat drept provocare la adresa papei. Cardinalul Humbert ia drumul Constantinopolului. Fire impulsivă, cardinalul, 4 luni după moartea papii, depune pe altarul bisericii sf. Sofii din Constantinopol decretul de excomunicare a patriarhului, deodată cu anatema asupra Răsăritului.

Surpriza a reușit. Buimăciți la început de rapiditatea cu care s'au precipitat evenimentele, răsăritenii se văd în cele din urmă necesitați să ia poziție față de această provocare. Ei declară solemn, la un sinod, că această anatemă să cadă asupra provocatorului. Și astfel se inaugurează marea schismă din anul 1054. Apusul se separă de Răsărit, făcând precisă distincția dintre cele două sfere de cultură europeană, bazate pe cele două lumi rasiale deosebite: cea greacă și cea latină. In laturea bisericească se disting de acum înainte două lumi mari religioase: Biserica romano-catolică în Apus și Biserica ortodoxă în Răsărit. Deși Mântuitorul a înființat numai o singură Biserică, una singură și veșnică, iată că oamenii fac dintr'ânsa două. Ambele se consideră Biserici adevărate, deși adevărul este numai unul. Se pune deci întrebarea: care din aceste două Biserici este cea adevărată și veșnică, adică păstrează mai departe adevărul ortodox? Apusenii impută Răsăritului schisma, iar ortodocșii impută apusenilor eterodoxii.

Pe măsura comparației istorice, indicând fapte caracteristice, se pot trage concluzii. Să începem cu Apusul.

Credincioși primatului, afișat teoretic și practic de papi, începând cu Grigorie VII, romano-apusenii, transformați în papaliști, se întemeiază istoric pe Decretaliile lui Isidor; dar acestea au fost dovedite, în sec. XV, de Nicolae Cusanul, ca plăsmuite. Dreptul papii la stat pământean se bazează pe Donația Constantiniană; dar aceasta a fost dovedită, tot în sec. XV, de Laurenția Valla, ca falsă. Papaliștii apără drepturile papii și ale Bisericii și prin ordine monahale cavalerești, deci există monahi mânuitori de armă ucigătoare; iar acestora li se datorește în cele din

urmă pierderea locurilor sfinte, recucerite prin cruciade. Increştinarea se face în dese rânduri cu arme. Teologia apuseană este expusă scolastic, care sistem dă faliment în sec. XIV, prin William Occam, inauguratorul concepţiei despre un dublu adevăr. Inchiziţia se dovedeşte o instituţie de tortură sufletească şi trupească, înlocuind aproape iadul; printre victimele ei se numără mii de nevinovaţi. Indulgenţele degenerează în abuz, provocând desmăţ şi demoralizare. Inşişi papii cei „infailibili" sunt dovediţi vinovaţi de fapte nesăbuite. Acumularea de averi şi preţuirea bunurilor trecătoare pământeşti devine un principiu pozitiv. Captivitatea babilonică şi schisma cea mare a papilor produce nemulţumiri, destrămări şi dorinţe după reformă in capite et membris, care nu se produce, fiind sabotată de papi. Totuşi papa vrea să fie suveran pontif şi arbitru al politicii europene. Şi toate aceste năzuinţi la mărire lumească sunt mascate apoi de o morală flexibilă iezuită.

Promovează deci Apusul cu aceste mijloace o doctrină veşnică?

Faptul că poziţia Bisericii romano-catolice este apărată prin tot felul de mijloace lumeşti şi omeneşti, dovedeşte îndestul că avem în faţa noastră o instituţie cu aspecte mai mult omeneşti decât divine. Avem în faţa noastră o confesiune şi nu o Biserică.

Şi Gamaliil din Faptele Apostolilor zicea la timpul său că dacă încercarea şi lucrarea Apostolilor este dela oameni, se va nimici. Iar istoria papalităţii înregistrează atâtea fapte cari au fost nimicite sau au dus la nimicire.

In paralelă, în Răsărit istoria constată lipsa tuturor acestor frământări, privitoare la măriri lumeşti. Frământările din Răsărit erau de natură dogmatică, pentru lămurirea temeinică a adevărului teologic ortodox. Dar epoca lor a trecut. Iar frământările legate de dorinţi deşarte, de subjugare a altora, a statului, de trufie jurisdicţională, de diplomaţie internaţională cu toate accesoriilor lor, Ortodoxia nu le-a cunoscut. Ea se desvoltă din contră în cadru naţional, trăind din tezaurul său nesecat tradiţional. Ea nu cunoaşte evoluţii cari să o înstrăineze teoretic şi practic de ceea ce a învăţat Mântuitorul şi a fost fixat de cele 7

sinoade ecumenice. Elementul omenesc, cu poftiri lumeşti, nu a prins stăpânire pe principiile ei. Ortodoxia ştie că o instituţie de origine divină nu poate fi apărată prin arme fizice şi omeneşti, ci numai prin spirit deplin credincios, prin propovăduirea cuvântului viu şi prin jertfă.

Că Răsăritul rămâne păzitor al tradiţiei vechi, aceasta o admite chiar şi Apusul, considerând Răsăritul ortodox numai ca schismatic; iar la sinoadele aşa zise unioniste, însuşi Apusul, impunând Răsăritului cele 4 puncte principale de deosebire (primatul, azimele, purgatoriul şi filioque), recunoaşte singur că prin aceste puncte el se deosebeşte de Răsărit.

Survine căderea imperiului bizantin în 1453, iar la 1517 se inaugurează în Apus mişcarea luterană.

Luteranismul răsare dintr'o opoziţie vădită faţă de papism. Cum orice opoziţie poartă în sine germenele nemulţumirii, se vede că papismul l-a provocat, într'o măsură oarecare. O Ortodoxie veşnică însă nu poate produce nemulţumiri omeneşti, ci pe acestea le produce numai o instituţie cu caracter omenesc. Dar protestantismul, susţinând că este mai bun, în curând se pulverizează într'un număr mare de fracţiuni, după cum diferiţii interpreţi înţelegeau Sf. Scriptură şi judecau cuprinsul ei după capacitatea raţiunii lor mărginite, punând mai presus de descoperirea divină şi de cuvântul Mântuitorului mintea lor omenească. Astfel protestanţii apar ca proorocii cei mincinoşi, cari nu pot da roade bune. Iar roadele lor cele rele se cunosc în istorie: sute de fracţiuni confesionale, cari prin raţionalismul şi criticismul lor dus până la absurd pregătesc mişcarea sectară, aconfesională şi în cele din urmă până şi pe cea atee. Insaşi răspândirea protestantismului în statele europene denotă o puternică doză de interese omeneşti, decât convingeri religioase.

Protestantismul nu clădeşte pe tradiţia Bisericii vechi; el nu este o reîntoarcere la Evanghelia Mântuitorului, dela care zicea că se abătuse Apusul, ci el devine mai vârtos o îndepărtare anarhică de Evanghelie. Legându-se de raţiunea omului, atât de diferită şi mărginită, el nu mai are valoare veşnică; aceasta şi pentru faptul că a lepădat ca

un balast toată moştenirea tradiţiei. El însuşi admite că singuritele fracţiuni confesionale nu sunt în posesia adevărului întreg bisericesc, ci numai parţial şi fracţionar; abia toate confesiunile creştine întrunite la un loc cunosc şi păstrează acest adevăr în mod integral; şi această integritate este văzută prin prisma protestantă. Deci şi aici omul a stricat revelaţia divină.

Cum stăm cu Răsăritul ortodox?

El stă, geograficeşte luat, între ciocan şi nicovală. De o parte îl prigoneşte crud mahomedanismul, de altă parte îl asaltează protestantismul de felurite nuanţe, urmat de prozelitismul insidios şi neiertător papistaş, care mai crează şi hibridul unit. Biserica ortodoxă este răşluită în statele supuse semilunei şi papii. Se aruncă sorţii pentru veşmântul doctrinar al Ortodoxiei; nu se precupeţesc nici intrigile cele mai josnice în vederea vreunui profit oarecare. Dar Ortodoxia rezistă şi trăieşte mai departe, netrâmbiţată. Ea nu prea e cunoscută în Apus, pentru că nu întreţine relaţii politice internaţionale şi nici nu crează teorii năstruşnice teologice, ca să se vorbească de ele. Dar ea ştie să răspundă hotărît tuturor asalturilor nemiloase. De aceea i se potrivesc pe deplin cuvintele Mântuitorului, adresate la timpul său Apostolilor, că vor fi daţi în judecată, bătuţi, vor fi duşi înaintea împăraţilor şi diregătorilor, vor fi urîţi, prigoniţi şi huliţi. Dar cine va răbda până la sfârşit va fi mântuit. Iar Biserica ortodoxă nu a încetat nici în timpul prigonirilor celor mai grele şi sub ameninţările cele mai grozave să-l mărturisească pe Hristos, preferând torturi şi silnicii decât să renege vreo iotă din învăţătura Mântuitorului. Şi în tot acest timp, din sânul Bisericii ortodoxe nu a răsărit nici o erezie. Mişcările cari totuşi se produc şi de cari se face caz în Apus, au un alt substrat. Aşa bogomilismul este o sectă veche, un pavlicianism efemer, pe care şi Apusul l-a cunoscut bine în spaţiul său teritorial. Isihasmul este din contră o mişcare mistică, un ataşament lăuntric faţă de Domnul; concluziile lui, cu formă chiar mai perfectă, seamănă cu concepţiile similare apusene; e taxat eretic de apuseni numai din motive oportuniste. Iar rascolul, ca şi sectele ruseşti,

și în genere sectarismul, nu se datoresc unei nemulțumiri cu Ortodoxia, ci se datoresc, pe de o parte elementului tătăresc infiltrat în sângele și mentalitatea slavilor ruși, iar pe de altă parte se datorește, în genere, influinței curentelor protestante sectare, ajunse, subversiv de regulă, la cunoștința diferiților oameni slabi de înger. Și Apusul cunoaște problema sectară, ca o problemă a unui timp stăpânit de interese imediate, în dauna celor veșnice.

Mărturia istorică mai relatează că și atunci când Ortodoxia suferia în Rusia bolșevică cele mai teribile persecuții, când preoții, credincioșii și instituțiile bisericești nu mai erau sigure de ziua ce vine, când bolșevismul decretează nimicirea totală a Bisericii, atunci, în 1929, conducătorii rascolnicilor iau contact cu Patriarhia rusă pentru o revenire a lor la Biserica ortodoxă.

Oare câte exemple de acest fel poate oferi în același timp Apusul european, liber de prigoniri, democratic și progresat? Intâlnim, ce-i drept, silințe peste silințe pentru o înțelegere interconfesională, promovate de protestanți, cu totala abținere a papaliștilor. Dar toate aceste silințe dau faliment, pentru că și fracțiunea cea mai minusculă sectară se încăpățânează și nu voiește să renunțe la particularitățile ei confesionale. Elementul omenesc domină peste tot. Veșnicia creștinismului este văzută de interconfesionaliști numai în unitatea diversității, adică în privirea multicoloră și prin diferite prisme a aceluiaș adevăr. Deci nici această mișcare nu poate prezenta garanția unei veșnicii.

Rămâne deci în picioare singurul adevăr, demonstrat și de istorie, că veșnicia se cuprinde numai în păstrarea stabilității doctrinei; numai în acest caz evoluția istorică apare corespunzătoare și numai atunci nu se produc frământări interne în Biserică, fiind respectată unitar și integral doctrina mântuitoare, așa cum a propovăduit-o Domnul Hristos, fără ornamentații omenești. Istoria arată că unde Mântuitorul a purtat cununa de spini, acolo nu se cuvine purtarea unor demnități străine de rostul Bisericii. Și Biserica ortodoxă a purtat mai întotdeauna cununa de spini, căci nu s'a lepădat de Hristos pentru veleități lumești sau pentru bunuri materiale trecătoare, iar ostenitorii ei mai

adesea nu aveau acoperemânt deasupra capului, în misiunea lor universală.

De Hristos cel veşnic nu ne putem apropia cu idei anarhiste religioase despre Dumnezeu, şi nici cu ideia unei supremaţii ce se substitue Mântuitorului, ci de Hristos cel veşnic ne apropiem numai cu dragoste şi smerenie sinceră.

Impărăţia Mântuitorului nu este din lumea aceasta; ea nu se caută şi nu se ajunge pe cale de măriri şi pasiuni lumeşti, căci după cuvântul Mântuitorului, cel mai mare dintre slujitorii Bisericii se cuvine să fie totodată şi cel mai mic, iar cel ce cârmuieşte să fie în smerenie deopotrivă cu cel ce slujeşte. Măririle lumeşti aparţin stăpânirilor lumeşti, iar lui Dumnezeu dragoste şi servire devotată în numele Domnului Iisus Hristos.

Dogma bisericească nu corectează istoria, ci istoria constată viaţa bisericească aşa cum s'a desvoltat ea, pozitiv şi negativ, adică ţinând seamă de viaţa trăită potrivit principiilor veşnice creştine, ca şi de viaţa trăită în inovaţii doctrinale, cari provoacă un şir de fapte nepotrivite cu principiile veşnice, stabilite de Mântuitorul. Scopul nu poate sfinţi mijloacele nici în istoria bisericească.

Astfel istoria, care relevează faptele vieţii bisericeşti şi lămureşte sensul genezei lor prin prisma tăriei dogmatice, demonstrează lămurit că Biserica, în sens de plenitudine perfectă a credinţei mântuitoare, este numai Biserica ortodoxă. Ea are veşnicie, fiind strâns legată de Mântuitorul şi învăţătura Sa mântuitoare. Iar ceilalţi creştini eterodocşi, ori câte măriri ar avea şi de ori câtă trecere s'ar bucura în lumea aceasta, rămân totuşi întruniţi în confesiuni vremelnice.

Şi e de datoria tuturor celor ce vor să se mântuiască, să se apropie de veşnicia Bisericii ortodoxe.

FILOSOFIA RELIGIOASĂ A LUI NICOLAE BERDIAEFF[1]

de

Preot Dr. ISIDOR TODORAN

Profesor la Academia teologică din Cluj

10. Concepția ontologică a mântuirii. Prin concepție ontologică a mântuirii se înțelege doctrina după care întreaga existență, tot ceea ce ființează, fără nicio excepție, ajunge în cele din urmă să se mântuiască, transfigurându-se, accentul căzând pe faptul transfigurării, după interpretarea cea mai cuprinzătoare a cuvintelor Scripturii, care vorbește de *cer nou* și de *pământ nou.*

Dar, mai întâi, este mântuirea posibilă ? Berdiaeff își întemeiază răspunsul afirmativ pe învățătura ortodoxă, anume că, prin cădere, firea s'a alterat, dar nu s'a stricat cu totul; chipul lui Dumnezeu în om s'a întunecat, dar nu s'a distrus cu desăvârșire. In om au mai rămas puteri bune, care nu întârzie să se manifeste și să năzuiască spre eliberarea din starea pricinuită de păcat. Năzuinței arzătoare a omului de a se mântui îi răspunde nesfârșita dragoste divină și prin aceasta se deschide calea mântuirii.

Mântuirea, ca și oricare alt mister al vieții divine, refuză raționalizarea. Totuși, acest lucru s'a încercat și se mai încearcă. O astfel de raționalizare reprezintă concepția juridică a mântuirii, atât de agreată la romano-catolici, începând cu Anselm de Canterbury. Ea nu este însă decât o transpunere de imagini din lumea păgâno-iudaică în creștinism și o interpretare a misterului după raporturi care se întâlnesc în lumea naturală.

După teoria juridică, în care supraviețuiește formalismul juridic al păgânismului roman, toată tragedia universală nu este decât un proces judiciar al lui Dumnezeu cel ofensat în contra omului călcător de lege, „o afacere judiciară". Ceea ce domină aici este ideea de mânie și de răsbunare. Dumnezeu apare ca un tiran oriental care

---

[1] Urmare din *RT* XXXIII, 1943 p. 528

se răsbună fără milă, care, pentru a i se domoli mânia, cere o compensație pentru ofensa ce i s'a adus prin neascultare, o victimă ispășitoare, o răscumpărare sângeroasă. Nici o jertfă omenească nu-l poate îndupleca: numai sacrificiul Fiului este în măsură să compenseze jignirea adusă prin călcarea legii. Unde mai este dragostea divină? Este aici o concepție întru totul naturalistă și întru nimic spirituală despre mântuire, o concepție păgână după care sacrificiile sângeroase au menirea să potolească mânia zeilor și să atragă bunăvoința acestora. De aceea crucea, care înseamnă jertfă de bunăvoie, este un scandal pentru evrei și o nebunie pentru păgâni. Dar, în creștinism, Dumnezeu s'a descoperit ca dragoste nemărginită, iar Fiul n'a venit în lume ca s'o judece, ci ca s'o mântuiască. Mântuirea Fiului nu este o sentință de achitare, ci o salvare, nu o judecată, ci o transfigurare, o iluminare, o sanctificare. In mântuire, grația lucrează în chip ontologic, schimbând fața lumii și ducând-o nu spre justificare, ci spre perfecțiune. Mântuirea este opera dragostei, nu a dreptății; ea izvorăște din iubire, nu din dorința de a primi satisfacție.

Prin stingerea mâniei divine și prin iertarea păcatului — lucrul principal avut în vedere de teoria juridică — nu s'a făcut totul, căci prin aceasta relațiile dintre Dumnezeu și om rămân încă tot exterioare, fără să se fi săvârșit vreo schimbare esențială. Ori tocmai această schimbare esențială este urmărită de Dumnezeu și dorită de om în mântuire. Nu atât iertarea păcatului, cât exterminarea lui este țelul adevărat, ceea ce înseamnă transfigurarea naturii umane, trecerea dela o natură inferioară la o natură superioară. Omul mântuit nu este un *om iertat*, ci un *om nou*. Prin Hristos se obține în chip real vieața spirituală, în care relațiile dintre om și Dumnezeu nu mai sunt exterioare și sub lege, ci spirituale și în dragoste. Numai în felul acesta se depășește starea de rob și se respectă adevărata demnitate a omului, chip al lui Dumnezeu.

Concepțiile, juridică și ontologică, asupra mântuirii se bazează pe două tipuri spirituale deosebite, prezente în lumea creștină ca două orientări generale. Primul este stăpânit în mare măsură de frica de a nu se pierde, își urmărește propria scăpare și vede cu deosebire dreptatea dumnezeească planând deasupra lui. El continuă oarecum vechiul legământ al legii și favorizează o concepție juridică despre mântuire. Al doilea are înaintea ochilor mai cu seamă icoana unei vieți mai înalte și aspiră spre transfigurarea întregei lumi. El

este tipul specific al noului legământ și înclină spre o concepție ontologică a mântuirii. Berdiaeff socotește ca exemplu reprezentativ pentru primul tip pe Fer. Augustin, care năzuiește în primul rând spre iertare, spre justificare; iar pentru al doilea pe Clement Alexandrinul, care dorește mai mult uniunea cu Dumnezeu, decât iertarea de păcate.

Ințeleasă spiritual și ontologic, mântuirea este o continuare a creațiunii lumii, un proces cosmogonic și antropogonic (producător de lume nouă și de om nou) și o epocă nouă a libertății omenești. Acest lucru nu se putea fără ajutor de sus, pentru că *omul nou spiritual nu rezultă din evoluția naturală a firii omenești*. De aici necesitatea unei intervenții divine. Prin mântuire ca manifestare a dragostei divine în creatură, energia spirituală (energia lumii spiritului) se inserează în realitatea naturală, pentru a o transfigura dinlăuntru și a uni cele două lumi. Astfel „istoria cerească pătrunde în istoria pământească".[1]

Mântuirea se săvârșește în Hristos și cum acesta are natură teandrică, înseamnează că mântuirea este și operă divină și operă umană. Prin Hristos, umanitatea spirituală rămâne încorporată realității divine. Și tot prin Hristos, care cuprinde întreaga natură umană, omul învinge prin suferință și sacrificiu păcatul și moartea, răspunzând liber dragostei dumnezeești. Din nou se vede cum misterul tenadric proectează lumină asupra tuturor misterelor.

Mântuirea nu este și nu poate să fie restabilirea stării dinainte de cădere, ci o stare nouă. Libertatea omului mântuit, libertatea în Hristos, nu mai este libertatea omului anterior căderii, căci între ele se intercalează procesul universal, prin care omul trece și care nu se poate nimici. Mai mult, starea noului om spiritual este superioară nu numai aceleia a lui Adam cel căzut ci și aceleia a lui Adam dinainte de cădere, pentru că ea reprezintă o fază nouă și mai înaltă a creațiunii. Aceasta se înțelege mai ușor dacă se compară libertatea dinaintea căderii cu libertatea în Hristos, căreia se adaugă dragostea dumnezeească nesfârșită, și ea necunoscută vechiului om.

Lumea lui Hristos, lumea mântuirii, nu reprezintă o reîntoarcere la starea paradisiacă, ci stadiul suprem al creațiunii, în care se manifestă în plenitudinea lor libertatea și dragostea creatoare. Lumea întreagă, a cărei creație nu s'a sfârșit în șapte zile, tinde spre acest

[1] *Esprit et Liberté* p. 193.

stadiu. Şi nu numai vieaţa omenească, ci şi cosmosul întreg se transformă prin venirea lui Hristos; iar dacă nu vedem înnoirea reală a lumii şi a omului prin Hristos, aceasta se datoreşte păienjenişului care acopere ochii trupeşti şi receptivităţii mărginite a facultăţilor noastre de sesizare. De aici rezultă că venirea lui Hristos nu stă în legătură exclusivă cu apariţia răului, deci cu ceva negativ, ci şi cu trebuinţa — şi aceasta nu este a se considera ca element secundar — de a ridica creatura pe treapta ei cea mai înaltă. Scopul final rămâne acela de a transfigura vieaţa şi lumea în vieaţă veşnică în Dumnezeu. O mântuire a tuturora laolaltă, a universului întreg, o mântuire în ecumenicitate şi nu a fiecăruia izolat. Dorinţa aceasta de mântuire universală, puternic accentuată în ortodoxia rusească, este o victorie asupra egoismului religios, deci o manifestare de dragoste.

Până aici, vederile lui Berdiaeff asupra mântuirii stau în strâns acord cu doctrina ortodoxă, pe care încearcă s'o adâncească. Intr'adevăr, critica teoriei juridice este pătrunzătoare şi ideei transfigurării întregei firi prin opera soteriologică, deşi nu originală, însă prin chipul în care ne-o prezintă Berdiaeff, i se descoper şi înălţimea şi frumuseţea.

Mai departe însă, consideraţiile lui Berdiaeff în legătură cu opera mântuitoare, cu deosebire cele referitoare la aspectul eshatologic al acesteia, alunecă prea mult pe panta interpretărilor şi preferinţelor personale şi nu rareori eretice. E drept că Berdiaeff, în introducerea la *Spirit şi Libertate*, retractează anticipat orice erezie care s'ar găsi în filosofia sa, spunând că el poate să se înşele mult, dar voinţa lui nu este de a crea vreo erezie sau de a formula vreo protestare producătoare de schismă; însă mărturisirea aceasta nu este, totuşi, în măsură să oprească glasul criticei faţă de unele din tezele lui; şi cu atât mai mult, cu cât nu poate fi vorba numai de abateri involuntare, ci de atitudine bine definită şi conştientă în faţa unor probleme cărora conştiinţa creştină le-a dat o deslegare şi asupra cărora cuvântul autorizat — chiar dacă uneori cu neglijarea multor amănunte — s'a rostit. Desigur, din punct de vedere strict filosofic, temeinicia unei concepţii trebue examinată în raport cu principiile sigure ale raţiunii şi cu datele incontestabile ale experienţei, ca şi în încheieturile ei interne şi în icoana totală a existenţei pe care pretinde că o oferă, nu în raport cu acordul sau desacordul cu vreo doctrină exterioară ei. Insă gândirea lui Berdiaeff cere ea însăşi o cercetare în lumina ortodoxiei, întrucât se întemeiază *conştient* şi *integral* pe ortodoxie

şi *vrea* să rămână până la capăt o filosofie religioasă ortodoxă; încât o examinare de această natură a filosofiei lui Berdiaeff nu înseamnează a o privi dinafară, ci dinăuntru, adică în fundamentele şi în structura ei interioară, răspunzându-se în acelaşi timp şi exigenţelor criticei strict filosofice. Aceste consideraţii de ordin metodologic îşi păstrează neştirbită valabilitatea nu numai în legătură cu ideile expuse în acest punct, ci faţă de întreaga cugetare a lui Berdiaeff.

Dar să lăsăm să se desfăşoare ideile proprii ale acestui gânditor.

După Berdiaeff, care pune din nou în circulaţie vechi idei origeniste, noua conştiinţă creştină n'ar mai putea să admită ideea pedepselor veşnice, căci prin această idee se afirmă implicit că starea eternă a sufletului depinde de vieaţa temporală, că întreagă veşnicia se determină numai de către o durată cu totul şi cu totul neînsemnată în raport cu ea. Pe lângă aceasta, frica de chinurile eterne nu mai poate să joace astăzi rolul pe care l-a jucat de pildă în evul mediu, determinând în cea mai mare măsură vieaţa temporală. Şi nu e vorba aici de formularea unei noui teorii eshatologice sau de un concept dogmatic, ci de trăire morală, de atitudine izvorîtă din străfundurile conştiinţei, ca rezultat al unui proces spiritual trăit. — Notăm că această vedere a lui Berdiaeff pare să aibă la bază o confuzie între două noţiuni diferite: conştiinţa creştină şi conştiinţa modernă colorată raţionalist. Nu conştiinţa creştină refuză ideea veşniciei pedepsei, ci conştiinţa modernă. Această conştiinţă ar vrea să-şi transforme dorinţele în dogme, şi una din aceste dorinţe este să nu existe condamnare pentru veşnicie, oricare ar fi credinţa şi faptele săvârşite. Dar învăţătura despre eternitatea chinurilor celor răi are un temeiu sigur şi limpede în revelaţie; astfel încât a afirma că această învăţătură nu este primită de conştiinţa creştină, înseamnează implicit a susţine existenţa unei discrepanţe între revelaţie şi conştiinţa creştină. Şi dacă nu conştiinţa creştină se întemeiază pe revelaţie, care alta ar mai putea pretinde acest lucru? Se înţelege că nu conştiinţa personală a filosofului nostru. De sigur, între ideea veşniciei iadului şi o anumită conştiinţă poate să fie opoziţie, însă aceasta nu mai este conştiinţă întru totul creştină. Adevărurile revelaţiei sunt aşa cum le-a descoperit Dumnezeu şi nu aşa cum am dori noi să fie, oricâte argumente am fi în stare să formulăm în favoarea dorinţei noastre.

Pentru Berdiaeff, noţiunea de chinuri eterne s'a născut dintr'o anumită experienţă sufletească, anume din aceea în care ni se pare că suferinţele îndurate se eternizează. Avem uneori impresia infini-

3*.

tăţii durerii noastre, deşi ea rămâne, fireşte, limitată în timp. Această infinitate actuală nu este tot una cu eternitatea. Am avea aici, deci, de a face cu o iluzionare şi cu o transpunere a temporalului pe planul eternităţii. Sub acest aspect, iadul nu este *perpetuarea* la infinit a suferinţei, ci suferinţa temporală văzută *sub specie aeternitatis*. Ideea pedepselor de după moarte este o naturalizare a unei experienţe spirituale (aceea a îndepărtării şi izolării de Dumnezeu şi a neputinţei de a-l iubi) şi ca atare nu i se poate acorda creditul pe care-l cere; ea este, mai departe, produsul unei epoci de barbarie din desvoltarea umană, epoca în care se împărţea dreptatea prin suplicii, care apoi au fost transpuse şi în lumea spirituală. Infernul ca sferă ontică aparte este, apoi, o creaţiune a „celor buni", care se doresc izolaţi definitiv şi pentru totdeauna neturburaţi de către „cei răi"; deci o creaţiune a egoismului religios şi un instrument de teroare religioasă şi morală. Ceice se pretind buni „expediază" pe cei răi în infern, fără a le mai păsa de soarta lor. Celor buni, subliniază cu ironie Berdiaeff, li se pare că aceasta ar fi încoronarea justiţiei.

Eternitatea infernului se poate totuşi concepe şi după Berdiaeff, însă ea nu derivă dintr'o judecată a lui Dumnezeu, ci din iraţionala manifestare a libertăţii umane. Omul nu este constrâns la mântuire; el este liber să aleagă amărăciunea şi chinul înafară de Dumnezeu, în locul fericirii în Dumnezeu. Aceasta nu înseamnează însă altceva decât că mântuirea universală nu se îndeplineşte în chip necesar. Misterul libertăţii apare din nou în miezul problemei.

Deci, dacă din punctul de vedere al omului s'ar putea admite eternitatea iadului, ea este imposibil de admis din punctul de vedere al lui Dumnezeu. Cum ar putea Dumnezeu să accepte pentru eternitate suferinţa, adică răul, alături de sine? Cum ar putea Hristos să primească condamnarea definitivă şi fără putinţă de întoarcere a cuiva, ceeace înseamnă şi eternizarea suferinţelor sale pe cruce? Eternitatea iadului loveşte conştiinţa şi contrazice fiinţa divină. Căci eternitatea aparţine acestei fiinţe şi nu durerii, adică răului. Berdiaeff se exprimă cu hotărîre în această privinţă. „Este imposibil, zice el, să se admită că există paralel cu eternitatea divină o eternitate rea, diabolică şi infernală".[1] Deci, văzut din perspectivă divină, infernul este „ininteligibil, inadmisibil şi revoltător". Cum ar fi putut Dumnezeu să creeze lumea, prevăzând veşnicul infern „ca

[1] *Esprit et Liberté*, p. 343.

un cerc diabolic al ființei paralel cu Impărăția sa?" Infernul însemnează astfel „eșecul creațiunii",[1] nereușita planului divin. După Berdiaeff, iadul nu-i compatibil cu credința în Dumnezeu; un Dumnezeu care ar admite chinurile eterne, n'ar mai fi Dumnezeu, ci diavol. Iadul ca sferă obiectivă a ființei înseamnă negarea lui Dumnezeu, este o idee atee. Iadul nu înseamnă triumful lui Dumnezeu, ci al Satanei; „a crede într'un infern veșnic însemnează la urma urmei a crede în puterea Satanei și nu în aceea a lui Hristos".[2] Iar dacă Dumnezeu este iubitor, atunci, în concepția eternității iadului, El însuși trebue să se facă părtaș la chinurile acestuia, când știe că *alter ego* al său, omul, se chinuește.

Berdiaeff nu vrea să înlăture cu desăvârșire ideea de infern, căci suprimarea ei ar face vieața prea ușuratică, superficială și iresponsabilă, dar nici nu vrea ca vieața omului să se desfășoare sub permanenta frică de chinuri. Ceea ce se face din frică n'are valoare și semnificație. Numai ceea ce se săvârșește din dragoste față de Dumnezeu și din năzuință către o vieață perfectă se poate socoti ca o achiziție în ordinea morală și spirituală. Frica de infern distruge dragostea desinteresată de Dumnezeu, ea face pe om utilitarist și evdemonist, incapabil de iubire curată față de adevăr. — Această critică a lui Berdiaeff nu atinge, firește, decât pe cei de pe treptele inferioare ale vieții religioase, pentru care unicul motiv al acțiunii ar fi frica. Dar aceștia sunt creștinii adevărați? Sunt ei reprezentativi pentru adevăratul creștinism? Evident că nu.

Nu atât ideea ca atare a infernului i se pare inadmisibilă lui Berdiaeff, cât mai ales accepțiunea ei juridică, fundarea ei pe justiție și ontologizarea iadului. Infernul nu există fiindcă se rostește o condamnare exterioară pe baza vreunei legi, ci există fiindcă îl reclamă noțiunea de persoană și de libertate. Prin negarea infernului se neagă persoana și libertatea. Iată cum. Dacă omul e constrâns să facă binele, atunci el nu mai are libertate și nu mai există ca persoană. Pentru ca omul să existe ca persoană, deci ca libertate, el trebue în chip necesar să aibă și posibilitatea de a prefera răul, izolarea de Dumnezeu. Deci infernul este cerut nu de justiție, ci de necesitatea pentru om de a nu fi forțat pe calea binelui, adică de libertate. Omul are un drept moral de a prefera infernul. Unde acest drept se suprimă, se suprimă și persoana umană, ceea ce se petrece în diso-

[1] *De la Destination de l'Homme*, p. 345.
[2] *De la Destination de l'Homme*, p. 360.

luția panteistă, în dispariția persoanei în Dumnezeu. Așa dar infernul există ca o posibilitate a libertății, ca experiență spirituală umană, ca infinit rău al chinului care se trăiește în sfera subiectivă, dar nu ca rezultat pentru eternitate al unei sentințe condamnatoare. Căci nu există obiectiv, ontic, o eternitate infernală, ci numai una divină. Infernul este o iluzie ontică — deși poate fi o mare realitate psihologică — și nu justiția divină îl trimite pe om în infern, ci libertatea sa irațională îl poate atrage spre iadul neființei. Dar și atunci nu Dumnezeu este acela care îl pedepsește pe om, ci omul însuși se pedepsește pe sine, prin aceea că are mereu în față calea înaltului destin pe care l-a refuzat și de care nu se poate bucura. In acest înțeles, infernul există, însă numai în timp, nu în eternitate. Și, cum spunea Origen, Hristos va continua să sufere până la eliberarea din infern și a celei din urmă ființe.

Berdiaeff nu aduce lui Origen decât obiecția că prin *apocatastasis* se raționalizează mântuirea, prin aceea că devine oarecum necesară, toți fiind *determinați* la mântuire, idee prin care se atinge libertatea, pe care Berdiaeff o vrea fără urmă de îngrădire.

Dacă infernul nu este o realizare de drept penal, o pedeapsă exterioară, transcendentă, el este totuși ceva — un lucru mare și înfricoșător — și anume „rezultatul imanent" al unei vieți păcătoase rămânerea în singurătate, în detașare de Dumnezeu, imposibilitatea de a ieși numai prin forțe proprii din imanent, din egoismul izolator. Numai coborîrea Fiului în imanent permite eliberarea din acesta, eliberarea din infern. Iar credința în Hristos este credința în distructibilitatea infernului.

11. Biserica. Ca oricare realitate spirituală și religioasă, Biserica nu poate fi cuprinsă în definiție conceptuală, ci numai în experiența pe care o prilejuește vieața în ea. Natura intrinsecă a Bisericii depășește cu mult elementele ei exterioare vizibile: comunitatea credincioșilor, instituția eclesiastică și normele ei juridice, rânduiala cultului, a ierarhiei, etc., deci factorii fizici, psihici sau sociali ai bisericii. Biserica este invizibilă, este realitate spirituală interioară, cu toate că și elementele ei vizibile și tangibile fac parte din ea. In experiența religioasă a Bisericii toți se întâlnesc în Hristos, nimeni nu mai este singuratic ci întro unitate mistică reală, în Hristos, cu toți creștinii, morți sau vii. In Biserică, Hristos este în noi și noi suntem în Hristos. Biserica are deci spirit ecumenic, spi-

ritul dragostei şi libertăţii. *Ea este trupul mistic al lui Hristos*; cel care intră în ea devine membru al acestui trup mistic, primind înţelegerea lui Hristos, dragostea şi libertatea acestuia, care îi erau străine în starea lui naturală, adică înainte de intrarea în Biserică.

Când vorbim aici de intrarea cuiva în Biserică, s'ar părea că luăm Biserica drept o realitate obiectivă, *alături de altele*. Biserica însă nu este o astfel de realitate obiectivă divizată. Ea este întreaga plenitudine a existenţei *în stare de încreştinare*. Berdiaeff acordă aşa dar Bisericii o natură cosmică, iar nu un caracter instituţional. Acest din urmă caracter chiar îndepărtează privirea dela adevărata natură a Bisericii. *„Biserica este cosmosul încreştinat*, zice Berdiaeff. Hristos a pătruns în cosmos, el a fost crucificat şi a înviat în acesta (în cosmos) şi totul s'a modificat şi s'a înnoit. Intregul cosmos a urmat drumul său de crucificare şi de înviere".[1] Astfel, concepţia instituţionalistă a Bisericii trebue să facă loc concepţiei integrale a acesteia.

Prin încreştinarea cosmosului, se alungă din acesta haosul, urîciunea, rămânând frumuseţea. Cosmosul încreştinat este frumuseţea. Biserica fiind cosmosul încreştinat, este frumuseţea fiinţei, este deificarea lumii.

Aceasta este realitatea ideală, desăvârşită, a Bisericii, care se actualizează deplin numai prin înfăptuirea împărăţiei lui Dumnezeu. Până atunci, existenţa Bisericii rămâne divizată — aşa se explică pluralitatea bisericilor şi confesiunile —, deşi se ridică totdeauna deasupra lumii neiluminate. Ceea ce s'a realizat în istorie încă nu este plenitudinea Bisericii mistice, care stă implântată în insondabilitatea şi infinitatea fiinţei. Natura internă a Bisericii nu se epuizează în elementele ei istorice perceptibile, esotericul depăşeşte în ea exotericul. Realizarea deplină a Bisericii înseamnă transfigurarea vieţii şi cosmosului, cer nou şi lume nouă. Biserica deja realizată, vizibilă, este simbolizarea Bisericii invizibile şi, ca simbol, presupune plenitudinea şi infinitatea de dincolo de ea. Biserica văzută este numai calea spre împărăţia lui Dumnezeu.

Biserica fiind trupul mistic al lui Hristos, Dumnezeul-umanitate, care cuprinde în sine toată infinitatea vieţii cosmice, înseamnă că Biserica este divină, cosmică şi umană în acelaşi timp. In ea se unesc Dumnezeu şi lumea şi Dumnezeu şi umanitatea. De aceea ea împăr-

---

[1] *Esprit et Liberté*, p. 349.

tăşeşte destinul lumii şi al omenirii. Ea este realitate ontologică spirituală, dar lucrează în lumea naturală, pe care caută s'o transfigureze; ea aparţine imperiului dragostei şi libertăţii, dar îşi desfăşoară activitatea în lumea neunirii şi constrângerii. De aceea a intra în Biserică înseamnă pe de o parte a pătrunde în ordinea eternă şi divină, iar pe de alta a participa la opera de transfigurare a lumii, fără a te detaşa de lume.

Unindu-se în Hristos două naturi, divină şi umană, Biserica este un organism teandric, o întreţesere a graţiei dumnezeeşti şi a libertăţii umane, fără ca una să înnăbuşe pe cealaltă. Numai concepţia monofizită a bisericii, concepţie proprie catolicismului, caută să reducă până la desfiinţare valoarea factorului uman din biserică, ceea ce duce inevitabil la supremaţia ordinei sacerdotale, la ierocraţie, la clericalism. Pentru Berdiaeff, o asemenea concepţie suprimă comuniunea în dragoste a oamenilor, adică tocmai conţinutul pozitiv al vieţii creştine, şi totodată desconsideră chipul în care s'a revelat Dumnezeu prin Fiul, Dumnezeu şi om, iar nu numai Dumnezeu şi nici Dumnezeu-înger.

Consecinţele sunt de o gravitate excepţională. Mai întâi, se scindează vieaţa umană într'o parte care se petrece în biserică şi o alta care se petrece în afară de ea. Inaltele manifestări ale libertăţii şi creaţiei omeneşti nu sunt socotite a face parte şi ele din vieaţa bisericii şi *nu sunt sanctificate*. Se produce în biserică o conştiinţă *diferenţială* şi nu *integrală*, care să îmbrăţişeze totul. Numai elementul *sacru*, nu şi cel *profetic*, din creştinism este acceptat şi sfinţit. De aici existenţa noastră dualistă şi divizată, despre care am vorbit în alt capitol.

Luată în înţeles integral şi cosmic, Biserica îmbrăţişează desigur întreaga plenitudine a fiinţei, nerămânând înafară de ea decât nefiinţa, astfel că orice acţiune creatoare se integrează în vieaţa ei teandrică; dar aici interesează modul în care este privită şi acceptată integrarea. Căci în chemarea omului intră şi creaţia culturală, alături de mântuire. Şi dacă pentru mântuirea sufletului creaţia umană nu este indispensabilă, ea este totuşi necesară pentru împărăţia lui Dumnezeu, pentru transfigurarea lumii. Creştinismul, de altfel, nu trebue conceput exclusiv ca o religie a mântuirii personale — ceea ce ar însemna negarea realităţii ontologice a Bisericii — ci ca o religie care iluminează şi transfigurează întregul cosmos, prin ceea ce se recunoaşte că şi activitatea creatoare umană aparţine Bisericii, chiar dacă nu avem con-

ştiinţa acestui lucru. Dualismul existent în epoca noastră între Biserică şi lume, între religie şi vieaţă, este artificial, fals şi dăunător; el nu corespunde realităţii fiinţiale, ateizează vieaţa şi restrânge religia numai la o mică porţiune a sufletului.

Biserica este una şi unică. Universalismul (ecumenismul) îi este principiu constitutiv. Ea nu este, în fiinţa ei, naţională, răsăriteană sau apuseană. Universalismului însă nu trebue să i se dea numai o accepţiune geografică, orizontală, cum face catolicismul, ci şi una verticală, de adâncime. Ecumenismul este mai mult „o dimensiune de profunzime", o calitate iar nu o cantitate. Biserica ecumenică unică există cu toate diviziunile organizaţiei exterioare, care, din moment ce produc disensiuni, sunt desigur un rău. Însă „Biserica nu s'a scindat nici în natura sa ontologică, natură care este totdeauna ecumenică, nici în adevărul ei divin, ci în umanitatea care a fost incapabilă să primească plenitudinea creştinismului şi care n'a asimilat decât aspecte fragmentare ale adevărului. Diviziunea s'a produs în împărăţia Cezarului, căci Împărăţia lui Dumnezeu nu poate fi decât una".[1]

Ceeace e coruptibil şi producător de convulsiuni în vieaţa istorică a Bisericii provine din firea omenească prea mult robită naturalului!

Ecumenismul vizibil al Bisericii nu este încă în întregime realizat. Bisericile, confesiunile şi existenţa necreştinilor dovedesc aceasta. Dar ecumenismul invizibil al Bisericii lucrează în diviziunea vizibilă, căci Biserica în sine rămâne una.

Diviziunea exterioară a Bisericii s'a produs din motive umane, exterioare şi sociale (motive „cezariste"), iar încercările de a reface pe această cale unitatea bisericii sunt sortite nereuşitei. Căci trupul desparte, numai spiritul uneşte. Unitatea nu se poate îndeplini decât în spirit şi prin Sf. Duh. Eforturile umane neînsoţite de ajutorul de Sus nu vor duce niciodată la unitate.

Unitatea veritabilă a Bisericii nu se sparge prin existenţa unor tipuri deosebite ale creştinismului dacă spiritul rămâne acelaşi. Creştinismul poate trăi, fără a-şi altera fiinţa, în forme felurite în Biserica ecumenică. Astfel, tipurile oriental şi occidental prezentau accentuate diferenţe spirituale cu mult înainte de despărţirea bisericilor şi aceste diferenţe nu trebuiau în chip necesar să provoace ruptura. Fiinţa schismei este deci interioară, nu exterioară.

---

[1] *Esprit et Liberté*, p. 364.

Tipurile oriental și occidental ale creștinismului se deosebesc între ele nu atât prin dogme și organizație, cât prin experiența lor spirituală, ale cărei diferențe de structură se datoresc modului deosebit în care elementul uman refractează revelația. Căci experiența spirituală este anterioară dogmelor și organizației și mai adâncă decât ele. Orientul și Occidentul, cu orientări spirituale deosebite și trebuind să rămână în aceeași lume creștină, corespund planului divin referitor la istoria universală. Diferențe apreciabile între Răsărit și Apus apar dela început chiar. Patristica ne înfățișează importante caractere diferențiale. Patristica orientală se orientează în direcție platonică și spre ontologie; ea este mai mistică și mai speculativă decât cea occidentală. În Răsărit s'au elaborat dogmele, acolo s'au consumat marile frământări dogmatice și filosofice-metafizice. Fundamentală pentru gândirea creștinismului oriental este problema transfigurării ființei omului și ființei lumii, problema deificării tuturora. In Occident interesul s'a îndreptat cu deosebire asupra problemelor practice și de organizare, asupra raportului dintre grație și libertate, asupra mântuirii personale și justificării. De aceea Origen sau Grigorie de Nissa nici n'ar fi putut să apară în Apus. In afară de Augustin, patristica apuseană n'a dat niciun mare gânditor.

Diferențe se fac vizibile și în chipul de a concepe grația. Pentru ortodocși, grația este dar al Duhului Sfânt. La catolici, însăși acțiunea grației este oarecum reglementată în osatura juridică a Bisericii. Ortodocșii văd în grație acțiunea Duhului Sfânt în a transfigura, în a lumina omul și lumea, în a le reînnoi pe acestea, iar nu în a reconcilia cu Dumnezeu și a justifica în fața Lui. Căci grația poate transforma pe om, dar nu să-l justifice. De altfel, Dumnezeu n'are nevoie de justificarea omului. Aceasta este numai o noțiune de justiție terestră, neaplicabilă asupra lui Dumnezeu. Mântuirea este ceva mai adânc decât o împăcare, chiar prin jertfa cuiva, astfel că *„omul se mântuiește nu prin Hristos ci în Hristos"*, zice Berdiaeff, subliniind el însuși; mântuirea este o nouă natură și o nouă vieață spirituală, prilejuite prin venirea lui Hristos.

Pentru occidentali, aristotelicieni prin structură, triumful formei, actualizarea potenței, reprezintă stadiul cel mai înalt al vieții. De aici efortul susținut de organizare terestră al catolicismului, organizarea nefiind decât stăpânirea principiului formei în vieață. Și de aici și caracterul militant al catolicismului, el fiind acțiunea de a impune forma. Atât de mult se înaintează în această direcție, încât se ajunge

la identificarea Impărăţiei lui Dumnezeu cu vieaţa organizată a Bisericii în actualizarea ei pământească şi istorică. Conştiinţa eshatologică se găseşte aici înnăbuşită de conştiinţa istorică. Impărăţia lui Dumnezeu este aici, iar nu la sfârşit, ca o „minunată transfigurare a lumii".

In ortodoxie însă sentimentul eshatologic este mai puternic. Biserica nu este încă Impărăţia lui Dumnezeu. Aceasta va apare cu venirea a doua a lui Hristos, cea întru mărire, întru slavă multă. De aici poziţia centrală pe care o ocupă credinţa în înviere şi în transfigurare. Catolicismul aşteaptă mai puţin venirea lui Hristos şi afirmă mai mult puterea şi mărirea Lui *în Biserică* şi în autoritatea acesteia. Pe această cale s'a ajuns la mari exagerări, anume la un obiectivism (nu ontologism) al Bisericii, la un formalism şi autoritarism exterior, care ameninţau cu înnăbuşirea flacăra credinţei interioare. Urmarea a fost isbucnirea protestantă, revolta în contra autorităţii constrângătoare şi exterioare. Revolta în contra exagerării a dat apoi naştere, în protestantism, la o exagerare contrară, permanentizându-se atitudinea protestatară şi ajungându-se la nominalism şi individualism religios. Pe acest teren, n'au întârziat să apară fenomene de desagregare religioasă; iar energia religioasă se secularizează, căutând să se actualizeze în opere de cultură.

Individualismul însă nu este propriu numai protestantismului, ci întregului Occident, fie sub forma învăţăturii despre mântuirea individuală, fie sub aceea a predestinării numai a unora la mântuire. Acestui individualism se opune ecumenismul în mântuire al ortodoxiei. Ne mântuim cu toţii împreună, cu toţi oamenii, care sunt fraţi şi în mântuire. Tindem spre o mântuire universală, spre o transfigurare a întregei vieţi. Ortodoxia este ne-individualistă, chiar anti-individualistă. Acesta este spiritul adânc al ortodoxiei, care, e adevărat, n'a străbătut decât într'o măsură extrem de redusă în teologia oficială.

Dar deasupra acestor diferenţe confesionale planează spiritul unic al Bisericii ecumenice şi conştiinţa unică a acestei Biserici, conştiinţă care în spiritul credincioşilor nu se întăreşte prin încercări de unire exterioară în organizare şi în dogme, ci printr'o atitudine însufleţită de dragoste a creştinilor între ei, printr'o uniune interioară şi spirituală. Mai mult chiar: încercările de unire au dus la accentuarea conflictelor şi antagonismelor, prin aceea că fiecare confesiune încerca, prin conducerea ei, să-şi impună tipul său. Năzuim spre unirea bisericilor, dar aceasta nu se poate realiza prin interconfesio-

nalism, care n'are nicio valoare, ci prin supraconfesionalism, care se poate atinge rămânând fiecare în confesiunea sa şi adâncind-o pe aceasta, dar fiind animat în acelaşi timp de lucrătoare dragoste faţă de toată făptura şi în cuget curat de frăţie spirituală cu toţi membrii Bisericii ecumenice şi chiar cu cei din afară de ea, însă a căror aspiraţie se îndreaptă spre Dumnezeu şi care tind spre o înălţare spirituală.

*

12. Incheiere. Am încercat să dăm o schiţă a filosofiei religioase a lui N. Berdiaeff. Lucru uşor, dacă prin aceasta nu se urmăreşte decât fixarea unor puncte de reper pentru propria înţelegere a acestei filosofii; lucru greu, dacă se năzuieşte să se ofere cetitorului posibilitatea să-şi formeze o icoană cât mai apropiată de bogăţia ca de pădure tropicală a cugetării lui Berdiaeff. Căci ideile acestui filosof nu se înşiruesc pe o singură linie, ci pe mai multe, care uneori merg paralel, alteori se întretaie, se îndepărtează şi se apropie pe neaşteptate şi nu rareori se încâlcesc. De aceea orice schiţă a acestei interesante filosofii este foarte îndepărtată de complexitatea realităţii la care se referă, fenomen care cu multe alte sisteme de cugetare nu se petrece, astfel că nu se poate prezenta cu pretenţia de a fi relevat toate aspectele unei filosofii — chiar dacă s'a limitat la filosofia religioasă — în care trăieşte, se frământă şi isbucneşte, adeseori vulcanic, spiritul unui cugetător ca Berdiaeff. Este o filosofie vie, care refuză în cea mai mare parte sistematizarea şi schematizarea, o filosofie dinamică şi sugestivă şi, prin aceasta, cu o mare putere de influinţă. Inrâurirea exercitată de Berdiaeff se poate distinge şi într'o parte a teologiei româneşti, înrâurire nu totdeauna mărturisită. Insuşi caracterul ei enigmatic şi paradoxal atrage şi adesea pune pe gânduri.

In filosofia lui Berdiaeff găsim predominarea elementului mistic şi eshatologic al gândirii ruseşti în general şi al teologiei ruseşti în special. Filosofia aceasta este un produs autentic al unui pământ fără hotare definite şi al frământatului şi contradictoriului suflet rusesc, suflet care, după cum se exprimă chiar Berdiaeff, „se revarsă în câmpia fără margini, se pierde în depărtările nemărginite, care-l atrag. Acest suflet n'ar putea trăi în graniţe. El aspiră spre extreme, spre ceeace este ultim... Este un suflet apocaliptic prin înclinaţie şi structură, sensibil doar fluidului mistic şi apocaliptic... El sboară spre zările care îl cheamă, spre îndepărtatele zări unde crede că găseşte

sfârşitul lumii".[1] Aceste însuşiri îşi găsesc o pregnantă expresie în cugetarea lui Berdiaeff, pe care o şi caracterizează.

Se obişnueşte să se afirme că Berdiaeff este un filosof întru totul ortodox, şi nu rareori este luat drept izvor de informaţie nealterată în privinţa aceasta. Din expunerea de mai sus s'a putut uşor constata că această afirmaţie comportă oarecari restricţii. Mai just este să se spună că Berdiaeff reprezintă un exemplu, fireşte de o valoare excepţională, de încercare de a pătrunde şi adânci prin trăire, intuiţie şi analiză adevărurile creştine, căutându-se, în chipul în care crede el posibil, pentru marile probleme ale conştiinţei religioase, soluţii în spiritul ortodoxiei; dar că nu totdeauna reuşeşte să se menţină deasupra obiecţiilor care i se pot aduce deopotrivă din perspectiva veşnicelor adevăruri ale ortodoxiei şi din a ceeace raţiunea şi experienţa umană consideră ca nesdruncinabil. Însă un studiu critic mai amănunţit nu era în intenţia noastră. Acesta rămâne pentru altă dată.

Pe scurt, schiţa noastră vrea să fie o *invitaţie* „de a porni, cum scrie D. I. Belu,[2] fără zăbavă, către îmbelşugatele grădini ale gândirii sale" (a lui Berdiaeff) şi în acelaşi timp o *prevenire* asupra ispitelor care pândesc pe cel care face cunoştinţă cu ideile sugestive, interesante şi îndrăsneţe ale lui Berdiaeff, cu energia cu care le susţine şi cu forma frumoasă în care le înfăţişează.

---

[1] *L'Esprit de Dostoïewski.* Paris 1929, p. 23.

[2] *Teologia lui Nicolae Berdiaev* — „Legea Românească", Beiuş 1942, p. 24.

RELIGIA ÎN ŞCOALĂ DUPĂ PESTALOZZI[1]

de

Preot ZOSIM OANCEA
Profesor la Şcoala normală de fete „A. Şaguna", Sibiu

Trecând pragul familiei, pentru a intra în cercul mai larg al şcoalei, Pestalozzi n'a părăsit totuşi şi n'a renunţat niciodată la duhul ei, străduindu-se toată viaţa lui să facă din şcoală o caldă şi largă familie, în care raporturile între pedagog şi elev să fie acelea dintre părinţi şi copii.

„Mamă, mamă, legile eterne ale naturii mă aduc totdeauna la mâna ta! Inocenţă, dragoste, triumf al nobilelor simţăminte asupra nouilor senzaţii deşteptate de lume, toate aceste folosinţe, toate nu le pot conserva decât lângă tine! Mamă, mamă, împrumută-mi încă ajutorul braţului tău, ajutorul inimii tale, nu mă depărta de tine!".[2]

Ceea ce l-a făcut pe Pestalozzi să preconizeze toată viaţa o astfel de şcoală, a fost de sigur părerea că iubirea şi credinţa sunt factorii de căpetenie în educaţie.

„Chiar cea mai mare decădere, zice el, care poate izvorî din rătăcirile omeneşti, nu omoară niciodată pentru veşnicie natura omenească; acţiunea ei poate fi redusă la tăcere, puterea ei este nestinsă. Iubirea şi credinţa au întotdeauna cel din urmă cuvânt".[3]

Ori mediul cel mai favorabil de cultivare a lor este fără îndoială familia.

---

[1] Capitol din lucrarea în pregătire: Rolul religiei ca factor educativ şi social în opera lui Pestalozzi.

[2] I. H. Pestalozzi: Cum îşi învaţă Gertruda copiii. Trad. de V. Gr. Borgovanu, Bucureşti 1898, p. 219—220.

[3] Vorwort vom Jahre 1803, după Paul Wernle: Pestolozzi und die Religion. Tübingen 1927, p. 162.

Cât de minunat a realizat el această şcoală-familie reiese din relatarea lui asupra clipelor petrecute în institutul dela Stanz:

„Lacrimile mele curgeau cu ale lor şi zâmbetele mele le însoţeau pe ale lor. Ei erau în afară de lume, în afară de Stanz, ei erau în mine şi eu eram în ei. Supa lor era a mea, băutura lor era a mea. Eu nu aveam nimic, eu nu aveam gospodărie, nu aveam prieteni, nu aveam servitori pentru mine, eu nu-i aveam decât pe ei. Erau ei sănătoşi, eu eram lângă ei; erau ei bolnavi, eu le stăteam alăturea. Dormiam în mijlocul lor. Eram cel din urmă care mă culcam seara şi cel dintâi care mă sculam dimineaţa. Mă rugam şi învăţam încă în pat cu ei, până ce adormeau. Aşa voiau ei".[1]

In ceea ce priveşte, însă, locul religiei în şcoală, se observă, ca în nici un alt domeniu, deosebirea între concepţia lui dinainte de activitatea şcolară practică, făurită sub influinţa iluminismului, şi concepţia făurită sub imperativul inevitabilelor cerinţe şi legi ale naturii omeneşti, descoperite în activitatea pe teren.

Se poate vedea aceasta uşor din şcoala prezentată în cea dintâi redactare a operei: Leonard şi Gertruda (1781—1787) şi cea de a doua (1790) şi a treia redactare (1819).

Incepând cu partea a II-a a primei redactări, preotul, care a avut rolul principal în partea I, trece pe planul al doilea, intrând pe scenă în primul plan învăţătorul Glülpfi, ale cărui idei şi credinţe sunt desigur ideile şi credinţele lui Pestalozzi din această perioadă.

In centrul şcoalei lui Glülpfi stă lucrul manual. Se înlătură orice dogmatism şi teorie pură.

In acest curent a fost atras şi preotul, care a înlăturat partea dogmatică din învăţământul religios, stăruind numai asupra părţii practice.

„Ideile despre Dumnezeu, zicea el într'o lecţie de religie, săpate puternic în minte, nu sunt în fond cu nimic mai bune şi cu nimic mai puţin primejdioase pentru natura

---

[1] Pestalozzi: Sämtliche Werke, vol. XI. Berlin und Leipzig 1932, p. 9—10.

omenească decât zeii de piatră și de aramă, pe care și-i cioplesc primitivii...

Dumnezeu s'a ascuns față de oameni și a așezat pentru ei tainele viitorului în nepătrunsă umbră, ca omida să se simtă bine în crisalida ei".[1]

Totul se reducea la pregătirea pentru această viață numai, încât întreg satul vorbea: „Cât de păgânește sunt neglijați copiii în cele religioase".[2]

In a doua redactare, însă, la anul 1790, după o vizită în casa Gertrudei, Glülpfi apare cu totul în altă lumină. Chiar dacă el personal încă nu e total convertit din punct de vedere religios, afirmă cu toată puterea însemnătatea religiei în educație.

„Profunda sa cunoștință a relațiunilor omenirii în viața socială l-au convins și mai mult că, în general, e peste putință să se asigure poporului o liniștită și chiar numai suportabilă viață, fără puternică îndreptare spre Dumnezeu".[2]

„In mii și mii de experiențe stătea un gol înaintea ochilor săi, pe care nu-l umplea creșterea spre înțelepciune... El nu găsi alt mijloc de a-l umplea, decât pe calea pe care li-a îndrumat Gertruda copiii: adorațiunea lui Dumnezeu și nevinovăția credinței.

El le-a îndreptat atenția spre Dumnezeu, le-a desvășuit nădejdea vieții veșnice și le-a trezit simțămintele iubirii și credinței.

Inalte și înălțătoare cântări răsunau în fiecare dimineață. Liniștea sfântă a Duminecii le înălța inimile. Faptele jertfelnice ale Mântuitorului, măreața Sa înviere din morți, chemarea Sa adresată oamenilor la filiațiunea divină și făgăduința preacuratului Duh Sfânt și a vieții veșnice, au lucrat cu biruitoare putere împotriva egoismului unei naturi al cărei puternic impuls, fără credința în Dumnezeu, nu se poate înfrânge prin nici o înțelepciune...

El vedea că credința copiilor și sfintele semne ale nevinovăției și fricei în fața păcatului le aducea liniștea,

---

[1] Pestalozzi: Lienhard und Gertrud, p. III, 1785, S. W. vol. III, 1928, p. 231.
[2] L. u. G. p. I, 1790 S. W. vol. IV, Berlin und Leipzig 1929, p. 224.

le asigura voința, le dădea putere asupra lor înșiși, le împiedecau nenumăratele prilejuri spre mânie, brutalitate și supărare".[1]

De aici nu mai era mult până la mărturisirea făcută la 1799: Eu n'am mai putut altfel, a trebuit să clădesc pe sublimul temeiu al lui Iisus Hristos: curăță mai întâi partea dinlăuntru, ca și cea dinafară să fie curată, și acest temeiu s'a dovedit de atunci în ochii mei de necombătut".[2]

Accentuarea elementului religios în educație e din ce în ce mai pronunțată în scrierile următoare.

Intre 1802—1804 Pestalozzi a publicat fragmente dintr'o nouă prelucrare a operei: „Cum își învață Gertruda copiii", din care desprindem următoarele:

„Dar trebue să mai arăt eu, că ea (metoda mea) nu se ciocnește cu legile religiunii? Trebue să vă mai arăt, oameni, că Dumnezeu este Dumnezeul adevărului și unde este adevărul este împărăția lui Dumnezeu și că izvoarele patimilor sunt micșorate în măsura în care sunt secate izvoarele rătăcirii? Trebue să vă mai spun eu, oameni, că Iisus Hristos, care a fost credincios adevărului și luminii lui până la moartea pe cruce, nu pentru aceasta a venit în lume, ca să desființeze legile naturii, care așa de vădit sunt voia Tatălui Său, ci să le împlinească?...

Nu, eu nu trebue s'o mai spun, o spune El însuși. El a prefăcut în stâncă veșnicile temelii ale adevărului și luminii, pe care și-a întemeiat Biserica nevăzută și porțile iadului... nu pot nimica împotriva ei".[3]

De toată frumusețea sunt apoi convorbirile lui Pestalozzi cu copiii din institutul dela Münchenbuchsee, apărute la anul 1804. Sunt tratate în ele aproape toate punctele de credință și mai ales de evlavie creștină, ca elemente fundamentale pentru formarea caracterului.

Ca normă supremă le-a dat cuvintele: „Purtați-vă în-

---

[1] Ibid. p. 284.
[2] P. Uber der Aufenthalt in Stanz, o. c. p. 14.
[3] Pestalozzi: S. V. vol. XVI, Berlin und Leipzig 1935, p. 185.

totdeauna astfel ca şi când Dumnezeu ar sta în mod văzut înaintea voastră".[1]

Iar pentru a fi biruitori în bine, le-a pus în faţă două căi: obicinuinţa şi cercetarea de sine. Şi cea mai înaltă formă a acestei cercetări este rugăciunea.

„Rugăciunea nu este altceva, decât exprimarea dorinţei în faţa lui Dumnezeu, să întrebuinţăm binele pe care ni l-a dat El şi să facem ceea ce raţiunea şi conştiinţa noastră numesc drept".[2]

Numai prin rugăciune se pot birui ispitele. Dar pentru a ajunge să te poţi ruga, ca şi în practicarea binelui, e nevoe de exerciţiu.

„Gândul la Dumnezeu şi părinţi, este gândul bun care ne face tari şi plini de putere în rugăciune".[3]

Rugăciunea trebue să însoţească fiecare zi a vieţii şi trebue să triumfe, să fie singura preocupare, Dumineca.

„Dumineca trebue întrebuinţată mai ales pentru îmbunătăţirea sufletului, după cum zilele săptămânii pentru a trupului. Este sufletul în ordine, şi celelalte lucruri se pot duce uşor la bun sfârşit...

Dumineca este ziua libertăţii morale... Cine întrebuinţează bine Dumineca, nu poate întrebuinţa nici celelalte zile rău.[4]

Din rugăciune izvorăşte pocăinţa, ca o condiţie a menţinerii curăţeniei sufleteşti, prin toate năcazurile şi ispitele.

„Copii, vreţi voi să vă ziceţi pentru viitor: Iubite Doamne Iisuse, aşa nu mai merge, aşa nu-mi mai pot înveseli viaţa? Ascultaţi: pocăinţa izvorăşte din rugăciune! Insă oamenii răstălmăcesc fiinţa religiunii. E trist că ei vreau să facă de prisos pocăinţa prin rugăciune. Aceasta este cu totul fals. Voi trebue să aveţi mai întâi voinţa spre bine... atunci vă rugaţi lui Dumnezeu ca oameni pocăiţi.[5]

Pentru a săvârşi, însă, toate acestea se cere o primă condiţie: *cunoaşterea lui Dumnezeu.*

---

[1] Ansprachen Pestalozzis an die Kinder in der Anstalt zu Münchenbuchsee, S. W. vol. XVI, Berlin und Leipzig 1935, p. 207.

[2] Ibid. p. 215. [3] Ibid. p. 217.

[4] Ibid. 217—218. [5] Ibid. p. 224.

„Ce este Dumnezeu, se întreaba Pestalozzi? — Inţelepciune, iubire, întrucât îl intuim. Noi nu-l putem cunoaşte decât prin iubire, prin inimă. A-l privi pe El, înseamnează a fi plin de mulţumire faţă de El, a atârna plin de încredere de El şi a-l iubi cu toată inima... A-l vedea pe Dumnezeu, însemnează viaţă în Dumnezeu, în iubire, mulţumire şi încredere".[1]

Şi ca o sublimă încheiere a acestor convorbiri, a fost cuvântul de despărţire, apărut la anul 1804, pe care, pentru frumseţea şi adâncimea lui îl dau aproape în întregime:

Iubiţi copii,

Mă bucur că şi în cea din urmă zi, în care mă aflu aici, am prilejul să vă amintesc de Iisus Hristos. Eu mi-am ajuns ţinta dacă v'am făcut viu în voi gândul la Mântuitorul nostru. Aduceţi-vă aminte cum s'a dat El oamenilor, ca să trăiască pentru ei şi pentru voia lui Dumnezeu. El i-a cercetat pe oameni în ticăloşie, în mizerie şi i-a luat asupra Sa, lucrând ziua şi noaptea pentru ei, găsind că e de trebuinţă să-i readucă la Dumnezeu pe cei cu totul părăsiţi şi ticăloşiţi. Şi a izbândit. Deşi felul său de a lucra li s'a părut sminteală şi nebunie oamenilor acestei lumi, deşi ei priveau viaţa lui ca o mizerabilă viaţă de sclav, El a rămas totuşi credincios chemării Sale, a nesocotit judecata lumii şi nu s'a gândit la nimic, decât să împlinească voia lui Dumnezeu şi fericirea oamenilor. El a renunţat la lume ca să poată lucra numai pentru ea, independent de orice legături. El a câştigat biruinţa. Dumnezeu nu l-a uitat, El l-a înălţat iarăşi la Sine, după marile-i osteneli şi suferinţe. Această înălţime a lui Iisus Hristos trebue să trăiască vie în voi, tot binele trebue să iasă dinlăuntrul vostru; prin aducerea aminte a lui Iisus Hristos, inima voastră trebue să devină curată şi nobilă; în această amintire trebue să vă înălţaţi inima voastră la Dumnezeu şi vă va fi bine, să vă gândiţi la o viaţă mai înaltă, spre care Iisus Hristos ne-a arătat drumul.

Când vă gândiţi la Iisus Hristos, amintiţi-vă şi de mine, care m'am străduit să vă aduc la El... Eu am căutat

[1] Ibid. p. 220.

să fac vii şi lucrătoare în voi dumnezeeştile simţăminte. Dacă voi veţi ţinea numai la câteva idei de căpetenie, pe care am căutat să vi le întipăresc, viaţa voastră este asigurată. Pe acestea voi trebue să le faceţi rugăciunea de seara şi de dimineaţa: desvoltarea minţii spre gândire, desvoltarea inimii spre prietenească purtare faţă de oameni, desvoltarea trupului şi a membrelor spre înfăptuiri, prin sârguinţă, învingere de sine, ţinerea continuă înaintea ochilor a voii lui Dumnezeu, care ni s'a descoperit prin Iisus Hristos. Acestea sunt punctele de vedere pe care nu trebue să le pierdeţi niciodată din ochi. Eu v'am iubit sincer, ceea ce puteţi recunoaşte din ce am făcut pentru voi. Mi-am jertfit liniştea şi timpul meu şi m'am bucurat de înflorirea voastră şi de creşterea aptitudinilor voastre. Imi pun mari nădejdi în voi; nu mă lăsaţi să fiu înşelat! Trăiţi pentru cei săraci şi pentru popor când veţi ajunge în situaţia de a putea trăi liber; numai prin aceasta vă veţi face asemenea lui Iisus Hristos şi vrednici de El"...[1]

In a treia şi ultima redactare a operei: Leonard şi Gertruda (anul 1819), Pestalozzi este cu totul preocupat să pună religia în centrul învăţământului.

Idealul şcoalei pentru el este acum şcoala creştină, iar exemplul pedagogului creştin este Gertruda, sub ale cărei îndrumări lucrează Glülpfi.

De unde în prima ediţie se înlăturase vechiul obiceiu de a se deschide şcoala cu o cuvântare a preotului, acum se revine şi preotul ţine o minunată predică, în care accentuiază însemnătatea credinţei şi iubirii în educaţie.[2]

La lecţii, cu toată bunăvoinţa lui, Glülpfi nu reuşeşte la început, pentru că nu se poate ruga. Incurajat, însă, de Gertruda prin cuvintele: „Dumnezeu este tare în cei slabi şi ştie lipsurile oamenilor",[3] el face toate eforturile spre a se putea ruga.

„Suspine liniştite şi mute s'au ridicat atunci spre Dum-

[1] Pestalozzi: S. W. vol. XVI, p. 227—228.

[2] Paul Wenle: o. c. 162.

[3] Ibid. p. 158.

nezeu din cer, ca să-l ajute să fie învăţător aşa cum trebue să fie, dar fără ajutorul Lui nu poate fi".[1]

Prin rugăciune, răbdare şi iubire îşi ajunge scopul.

In centrul şcoalei stau acum rugăciunea, cântecul şi Biblia.

Ziua începea şi se sfârşia cu rugăciune, „care avea o mare înrâurire asupra seriozităţii şi liberei hotărîri a voinţei copiilor spre îndeplinirea datoriei şi asupra efortului moral-spiritual şi fizic pe care îl cere aceasta".[2]

Biblia era un fel de manual centralizator al învăţământului.

„La învăţarea cititului, ca şi a scrisului şi în exerciţiile de memorie, erau numai versete din Biblie... Exerciţii de vorbire nu făcea din alte cărţi decât din Biblie".[3]

In ceea ce priveşte părţile preferate din Biblie, încă la anul 1807, într'un raport făcut părinţilor şi publicului asupra învăţământului religios în institutul său, Pestalozzi spunea că:

„La temelia învăţării datoriilor e predica de pe munte, iar a credinţei e evanghelia sf. Ioan. Iisus Hristos le era înfăţişat ca icoană şi reproducere văzută a lui Dumnezeu şi a dumnezeescului".[4]

In scrierea: „Un cuvânt asupra stării prezente a silinţelor mele pedagogice", apărută la 1820, se accentuiază însemnătatea istorioarelor biblice şi mai ales cunoaşterea vieţii, suferinţelor şi morţii lui Iisus Hristos, şi preconiza ca versetele mai frumoase să fie învăţate de rost.

Combate, însă, unilaterala încărcare a fanteziei cu istorioare biblice, ca şi încercarea de a dovedi raţional şi filosofic toate punctele de credinţă, după metoda iluminiştilor.

Iar în cea din urmă scriere a lui: „Cântecul lebedei", apărută în anul 1826, Pestalozzi accentuiază şi mai categoric decât în trecut scopul religios, şi nu numai moral, al învăţământului religios.

---

[1] Ibid. p. 159. [2] Ibid. p. 159.
[3] Ibid. p. 160. [4] Ibid. p. 167.

Mai mult decât în orice altă scriere, în aceasta a transformat creştinismul într'o religie a educaţiei.

„Iisus însuşi n'a fost pedagog. Insă Pestalozzi l-a înţeles bine: când vrei să faci educaţie copiilor, trebue să-i întâmpini cu încredere şi iubire, cum întâmpina Iisus pe orice om şi trebue să trezeşti în ei înşişi încredere şi iubire, dumnezeescul în om. Acesta e testamentul său din punct de vedere religios. Şi nu numai din punct de vedere religios. Pentru el nu există educaţie făcută de oameni, care să ajungă la vreun rezultat şi să progreseze, fără această încredere şi iubire religioasă".[1]

---

[1] Ibid. p. 174.

CINSTEA CÂRJEI VLĂDICEȘTI

de

Prof. Dr. GRIGORE POPA

Asistent universitar

Acum câțiva ani, când un monumental volum omagial, în care colaborările românești se întreceau cu cele ale unor prestigioase personalități străine, ne aducea vestea că I. P. Sf. Sa Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramurășului, împlinește două decenii de arhipăstorire, ne-am dat seama mai precis de covârșitoarea funcțiune reprezentativă, atât din punct de vedere intern cât și din punct de vedere extern, ce-o împlinește rostul Vlădicii dela Sibiu. Ne întrebam atunci, după cum ne întrebăm și acum, cărui fapt i se datorește inegalabilul prestigiu de care se bucură I. P. Sf. Sa. Căci Mitropolitul Ardealului este întruparea aevea a prestigiului, este coborît din împărăția abstracțiunilor și învesmântat în odăjdiile credinței dreptmăritoare ale Bisericii strămoșești. Ce este prestigiul acesta, e foarte greu de spus. Neputându-l defini — prestigiul nu se confundă cu autoritatea, care poate fi impusă prin constrângeri dinafară — îl circumscriem prin alte două noțiuni tot așa de greu de definit: grația și farmecul personal. In contact cu semenii noștri, noi spunem adeseori că cineva are har, are grație, sau că are farmec personal. In acest fel se manifestă și prestigiul: el iradiază ca lumina din fețele macre și ațoase ale sfinților. Avem senzația prestigiului, după cum avem senzația grației sau a farmecului personal. In orice caz, în prezența Mitropolitului Nicolae, prestigiul este o evidență ce te uluește ca un val de lumină taborică. Că acest prestigiu are un masiv suport real, faptul stă înafară de orice discuție. Dacă nu-i putem sesiza adâncimile, îi putem constata efectele. Fapt curios, dar cu atât mai grăitor, e că de acest prestigiu al Mitropolitului Bălan se vorbește mai ales la marile cotituri ale existenței noastre istorice, în legătură cu evenimentele strămutătoare de hotare și de forme po-

litice. Să ne amintim de rolul jucat de I. P. Sfinţia Sa în preajma Unirii celei mari, în toată viaţa politică şi naţională a României rotunde, dar mai ales dela 1940 încoace. Din anul de urgie şi blestem al refugiului, scaunul vlădicesc dela Sibiu a devenit vatra durerilor şi a nădejdilor noastre. In chipul de voevod bisericesc al Mitropolitului Bălan se întrupează oţelul voinţei de restaurare a neamului întreg: restaurarea hotarelor fireşti, restaurarea libertăţii naţionale şi restaurarea legii sfinte dela Alba-Iulia lui 1 Decemvrie 1918.

Dacă prestigiul este aura personalităţii marelui Ierarh, simţul monumentalităţii este trăsătura Sa dominantă, în sensul acelei „faculté maîtresse" de care ne vorbeşte, după genialul Blaise Pascal, filosoful H. Taine. Pecetia monumentalităţii stăruie ca o coroană de aur pe toate înfăptuirile — şi sunt multe aceste înfăptuiri! — Mitropolitului nostru. Gândiţi-vă, pentru a vă convinge de spusele noastre, la impunătorul edificiu al Şcoalei normale „Andreiu Şaguna" din localitate, care poate rivaliza fără niciun pic de exagerare cu clădirile colegiilor din Oxford sau din altă parte.

Intr'o manieră de ţinută platoniană, I. P. Sf. Nicolae Bălan ştie să îngemâneze în toate construcţiile înălţate sub ochiul său atoateiscoditor Binele suveran cu Frumosul sublim.

Intruparea acestei concepţiuni o găsim rotunjită în reînviata ctitorie brâncovenească dela Sâmbăta de sus, care este una din minunile săvârşite de I. P. Sf. Sa, şi despre minuni trebue să vorbim noi.

Pe această linie de înfăptuiri, legând strălucirea tradiţiilor noastre bisericeşti şi naţionale de exigenţele timpului în care ne cheltuim, Mitropolitul Ardealului a inaugurat un adevărat neobrâncovenism, un adevărat stil de viaţă şi expresie românească, de care va trebui să ţină seamă orice iniţiativă viitoare.

Dar I. P. Sf. Sa nu se interesează, după cum ar putea bănui cineva din cele mai sus spuse, numai de trupul, adică numai de cele văzute ale Bisericii, ci mai ales purtarea Sa de grijă se apleacă asupra duhului celui nevăzut ce dă viaţă, trăinicie şi vigoare mereu proaspătă Bisericii.

In această privință, școala teologică dela Sibiu, cu toate impunătoarele ei realizări, despre care s'a scris de mai multe ori în organele noastre de presă, poate fi și trebue așezată în fruntea mesei. Om de superioară cultură teologică și filosofică, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae a știut să-și aleagă colaboratori pe măsura exigențelor Sale, care nu abdică niciodată dela rangul lor șagunian. Numai astfel Mitropolitul Românilor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș a izbutit să continue cu prestigiu sporit tradiția șaguniană și să creeze pe seama Bisericii ortodoxe un adevărat neoșagunianism, a cărui strălucire crește din zi în zi. Poate gândindu-se la toate aceste mărețe înfăptuiri, dl Nichifor Crainic a numit pe Mitropolitul Ardealului „glasul ortodoxiei românești".

Văzând în Biserică o putere vie și susținătoare a Neamului, numind-o, după tradiția șaguniană, Biserica poporului, Vlădica Nicolae a dus și duce o luptă aprigă pentru a o ocroti de toate atacurile dușmănoase și de toate forțele oculte care încearcă să-i sape temeliile. In această ordine de fapte, trebue subliniată cu toată tăria lupta pe care I. P. Sf. Sa a deslănțuit-o împotriva francmasoneriei și împotriva sectelor. Odată cu instaurarea regimului de revoluție națională al Mareșalului Conducător, străduințele Mitropolitului nostru au devenit probleme de Stat și rezolvate în consecință. In orice caz, desființarea francmasoneriei și a sectelor se datorește în mare măsură luptei școalei teologice dela Sibiu.

După ce armatele desrobitoare au eliberat străvechile provincii românești, I. P. Sf. Sa Mitropolitul Nicolae, în fruntea unei impresionante misiuni preoțești, a cutreerat toate ținuturile din Răsărit, povățuind, făcând slujbe și împărțind cărți de rugăciuni celor însetați de apa pururea vie a învățăturii creștine.

In interiorul țării vizitează mai des decât credem și mult mai des decât știm pe răniții Neamului și lagărele prisonierilor, vindecând răni trupești și risipind îndoeli sufletești prin untdelemnul milei creștine. Nici nu s'ar putea să fie altfel, pentru că Vlădica Ardealului este totdeauna acolo unde luptă și sângerează inima Neamului.

Genialul Mihail Eminescu a definit Biserica noastră strămoşească „Maica Neamului". Vlădica Nicolae, turnând conţinuturi vii în abstracţiunea acestei formule, a făcut din ea, prin fapte de fiecare clipă, funcţiunea esenţială a Bisericii luptătoare.

Mai mult decât atâta: dat fiind caracterul eminamente demofil al Bisericii noastre, biserică a poporului şi biserică iubitoare de popor, I. P. Sf. Sa a înfăţişat, în repetate rânduri, programul de dreptate socială efectivă la care sunt îndreptăţite toate păturile comunităţii naţionale. In această ordine de realizări e bine să amintim, ca un exemplu grăitor, înfiinţarea, din iniţiativa şi cu sprijinul I. P. Sf. Sale, a Cooperativei Sanitare.

Nu trebue să uităm apoi că de chivernisirea arhipăstorească a Mitropolitului Bălan se va lega de acum înainte existenţa Facultăţii de Teologie ortodoxă a Ardealului. Semnificaţia deosebită a acestei înfăptuiri am subliniat-o la timpul potrivit, în altă parte.

Din 30 August 1940 încoace, Vlădica Nicolae e parafulgerul durerilor ardelene, dar şi aprigul luptător al convingerilor noastre reîntregitoare de ţară. După cum însuşi s'a exprimat mai deunăzi, până acum a oficiat vecernia şi utrenia, urmând ca în curând să slujească marea şi sfânta liturghie a învierii româneşti!

In ce priveşte dreptele noastre revendicări naţionale în cele patru puncte cardinale ale pământului strămoşesc, cu autoritatea divină a prelatului şi cu demnitatea cutezătoare a voevodului apărător de lege şi cruce, Mitropolitul Ardealului se rosteşte totdeauna răspicat şi întreg, fără echivocuri şi fără rezerve de circumstanţă, atât în faţa noastră, cât şi în faţa străinilor.

Din acest punct de vedere, susţinând în scris şi oral dreptul la viaţă liberă şi autocefală a naţiunilor mici, Vlădica Nicolae este, pentru vremurile pe care le trăim, o certitudine a vieţii noastre naţionale.

Noi credem tare în această certitudine, pentru că tot atât de tare credem în cinstea cârjei vlădiceşti.

HRISTOS LUMINA CEA MARE

de

Preot NICODIM BELEA

Duhovnicul Academiei teologice „Andreiane"

„...poporul care zăcea în întunerec a văzut lumină mare". *Mateiu 4, 16*

Mântuitorul ieşise din apele Iordanului şi trecu la îndeplinirea înaltei misiuni pentru care a venit pe pământ. Cu o privire mai blândă decât a mielului dus spre junghiere, scrutează zarea pustiului Iudeii, ce tremura sub dogoarea căldurilor dela Soare-Răsare. In asprimea pustiului seminţiei lui Iuda doria să petreacă Mântuitorul lumii cele dintâi clipe ale vestirii Evangheliei Sale isbăvitoare. Dar aici nu-i surâde nimic, nici oamenii şi nici natura. Cadrul acesta sever şi lipsit de orice clocot de viaţă, cu sinedrişti cari se socotiau stăpâni pe lege şi pe prooroci, nu-i puteau oferi Mântuitorului ceva mai bun decât pustiul sterp şi uscat ca şi sufletul lor. Aici se regăseşte Fiul în Tatăl şi Duhul şi se face începutul celei de a doua creaţiuni a lumii în Treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită. Aici se plămădeşte aluatul marilor idealuri creştine, răsadul biruinţelor şi al dragostei dintre oameni.

Nicăiri ca în singurătate nu eşti mai aproape de Dumnezeu. Şi aici, în apropierea Ziditorului, te contopeşti cu El, te întăreşti întru El şi iai hotărîri decisive. De obiceiu, în asemenea cadre severe, cu post şi cu rugăciune, apare în chip sigur ispita. Nici Mântuitorul lumii nu este cruţat de ispititor. Dar Fiul lui Dumnezeu se biruieşte pe Sine în ofertele pline de dulceaţă şi câştigă cea dintâi victorie asupra duhului celui rău. Este preludiul biruinţelor viitoare şi triumful spiritului asupra materiei. „Lumina cea mare" nu putea fi înghiţită de întunerec. Ea pleacă acum să lumineze lumea şi pe om.

Unde se duce Mântuitorul mai întâi? In ce colţ al pământului sfânt îşi începe misiunea dumnezeească? Se duce acolo unde este mai mare lipsă de lumină; se duce acolo unde-i mai mare necazul şi durerea; acolo unde-l aşteaptă

„poporul care zăcea întru întunerec", în Galileea neamurilor, la locuitorii patriei Sale, unde a copilărit. Fiul lui Dumnezeu se duce totdeauna acolo unde este aşteptat şi dorit. Iudeea îl primeşte încă din faşe, căutând să-l omoare, dar Nazaretul îl ocroteşte. Fariseii din Iudeea îl urmăresc şi îl suspicionează căutându-i sufletul, dar îl primesc ţăranii blânzi şi harnici din Galileea, îl primesc negustorii sfătoşi ai Capernaumului şi pescarii rumeni ai Ghenezaretului, îl primesc holdele cu spice grele ce se leagănă sub povara bobului de aur.

Freamătă de bucurie *orbii* Galileii; *slăbănogul* din Capernaum îşi pregăteşte patul de vindecare; *sluga sutaşului* aşteaptă întâlnirea cu Izbăvitorul lumii, *omul cu mâna uscată* caută 'n forfoteala Capernaumului pe doftorul cel mare iar *demonii din Gadara* îşi trăiesc ultimele clipe. „Lumina lui Hristos luminează tuturor". Sufletele se curăţesc, limbile capătă grai, picioarele cele slăbănogite se înzdrăvenesc şi orbii văd. Mântuitorul lumii nu cere nimănui nimic, ci dă tuturor totul. Le vorbeşte cuceritor. Le vorbeşte despre o lume nouă, despre lumea iertării, despre lumea smereniei şi a egalităţii oamenilor în faţa Tatălui ceresc. Vorbeşte deschis tuturora despre împărăţia lui Dumnezeu şi poartă din casă în casă lumina Evangheliei „care luminează pe tot omul ce vine în lume".

Statornicindu-şi reşedinţa în Capernaumul vameşilor şi a negoţului ce trece spre „marea cea mare" şi ajutat aici de o mână de pescari, săvârşeşte cele dintâi minuni şi rosteşte cele mai luminoase cuvinte cari au răsunat pe pământ. Ţăranul galileean, cu sufletul curat ca atmosfera răcoroasă ce învălue câmpiile pline de daruri dumnezeeşti, ascultă cu uimire cuvintele Nazarineanului, pline de o dulceaţă pe care n'a putut-o gusta din gura sinedriştilor palestinieni. „Dar pe zi ce sporeşte încrederea lor în Izbăvitorul lumii, se produce şi intervenţia Fariseilor din pământul sterp al Iudeii, sterp şi ars ca şi sufletele lor pierdute. Otrava strecurată de aceştia îşi face efectul şi paşnicul popor galileean nu mai înţelege dela o vreme să primească lumina.

Aşa a fost atunci şi aşa va fi totdeauna, câtă vreme virusul răului iese biruitor pe frontul sufletesc, căci „lu-

mina a venit în lume și oamenii au iubit întunerecul mai mult decât lumina" (Ioan 3, 19).

Mântuitorul lumii, cu sufletul mâhnit de durerea unui tată care-și vede copiii purtați de întunerecul ispitelor, exclamă plin de milă: „Vai ție Horazine, vai ție Betsaido, că dacă în Tir și în Sidon s'ar fi făcut minunile ce s'au făcut întru voi, de mult în sac și în cenușă s'ar fi pocăit. Dar zic vouă: Tirului și Sidonului le va fi mai ușor în ziua judecății, decât vouă. Și tu Capernaume: n'ai fost înălțat până la cer? Până la iad te vei pogorî" (Mateiu 11, 21—23).

Este impresionant chipul împlinirii acestei mustrări asupra celor trei orașe și asupra Galileenilor. Ele au dispărut de pe fața pământului, iar raiul pământesc al Galileii s'a schimbat, mai ales azi, în viață săracă și posomorîtă.

De nouăsprezece veacuri pașii Fiului lui Dumnezeu calcă ferm istoria omenirii. Dumnezeirea Sa și Evanghelia isbăvitoare, neîntrecută în înțelepciune, au spintecat și desființat crugul anilor și spațiul. El nu s'a născut numai atunci, n'a grăit numai atunci, n'a săvârșit minuni numai atunci și n'a fost pironit pe cruce numai atunci. El este vecinic proaspăt, vecinic de față în viața tuturor neamurilor. El locuiește pe pământ și în cer deopotrivă, pentru că este și din pământ și din cer. El este asemenea copacului vânjos ale cărui rădăcini stau înfipte în pământ, iar ramurile lui se înalță spre cer.

Omenirea a putut vedea foarte bine că în lungul veacurilor s'a încercat, de către unele neamuri, organizarea vieții fără concursul lui Hristos, Domnul nostru. Toate s'au prăbușit, iar cele care mai sunt se vor nărui. Pentru că unde nu tronează Hristos și Evanghelia Sa mântuitoare, acolo rămâne un gol pe care nu-l poate umplea înțelepciunea lumii acesteia.

Un talentat scriitor de-al nostru spunea nu demult undeva: „O religie în care lipsește ideea de Dumnezeu, e asemenea unui sistem planetar căruia îi lipsește astrul solar".

Revenind acum la „Galileea neamurilor", ni se ivește

în chip firesc întrebarea: Cine au fost ei și cine suntem noi?

Hristos, Domnul nostru, ne-a dăruit fiecăruia lumină prin baia sfântului botez. El a pătruns încă de atunci în Galileea sufletului nostru, statornicindu-și reședința în Capernaumul sfintelor noastre altare. Nouă ne-a dat însă ceva mai mult decât Galileenilor: și-a dat viața pentru noi, slujind pe culmea Golgotei cea dintâi Liturghie Arhierească din care gâlgâie cât vor fi veacurile Preacuratul Său Sânge, adevărata băutură a tuturor liturghisitorilor și împărtășiților de pe lumea aceasta. L-am primit și am râvnit la dumnezeeasca Sa învățătură unii mai mult, alții mai puțin. A stat cu noi în primejdii, în răsboaie, în foamete și sărăcie și nu ne-a părăsit nici acum. Orbilor noștri le dă vedere și muților le dă cuvânt când chiamă numele Lui cu credință.

Dar, vai, curente potrivnice sapă adesea la temelia sufletului nostru. Mai de vreme sau mai târziu, ele ne vor schimonosi trupurile și sufletele sub dărâmăturile lor blestemate. A zis Domnul odată: „Vai ție Horazine, Betsaido și Capernaume... până la cer v'am înălțat, dar până la iad vă veți pogori"... Azi, El ne strigă: „Cu cine voiu asemăna neamul acesta?... V'am cântat din fluer și n'ați jucat; v'am cântat de jale și nu v'ați tânguit" (Mat. 11, 17). Vai, biată omenire care te svârcolești alăturea de bunătățile Tatălui meu, fără să te știi folosi de ea. V'am dat toate bucuriile și nu v'ați făcut vrednici de ele; v'am trimis și zile grele și tot nu vă întoarceți!

Osânda e rostită și pentru noi, deocamdată ca avertisment. O vom înțelege oare? Căci în toate veacurile și după toate rătăcirile, omenirea s'a întors pocăită la Mântuitorul și la sfânta Sa Biserică.

Dintre toți reformatorii lumii acesteia, singur Fiul lui Dumnezeu ne arată că *„nu ceea ce te face fericit este bine, ci numai ceea ce este bine te face fericit"*.

Iar cheia succesului în greutățile zilelor noastre este *urmarea lui Hristos* și a cuvintelor Lui: „In lume năcazuri veți avea, dar îndrăzniți, eu am biruit lumea"!

MIŞCAREA LITERARĂ

Preotul *Petre Vintilescu:* LITURGHIILE BIZANTINE PRIVITE ISTORIC ÎN STRUCTURA ŞI RÂNDUIALA LOR. Bucureşti, Tipografia „Cărţilor bisericeşti" 1943, p. 154.

Cu conştiinţă de adevărat apostol, cu râvnă de misionar, cu pasiunea omului de ştiinţă, cu pricepere de specialist şi cu nemărginită dragoste faţă de Biserica şi neamul nostru, Părintele Petre Vintilescu, profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, a îmbogăţit an de an literatura Teologiei practice, şi în special pe cea de Liturgică şi Pastorală, cu lucrări de neperitoare valoare. Incepând din anul 1912 şi până în prezent, Părintele Profesor Petre Vintilescu a publicat peste şaizeci lucrări şi studii de specialitate. Cititorii „Revistei Teologice" cunosc în mare parte opera P. C. Sale Pr. Profesor Petre Vintilescu, în primul rând din elogioasele dări de seamă cu care am întâmpinat şi am prezentat totdeauna lucrările P. C. Sale.

Spre marea noastră bucurie şi spre binele şi mândria Bisericii şi a neamului întreg, Părintele Prof. Petre Vintilescu continuă cu neostenite puteri aceeaşi muncă rodnică şi în aceste vremuri de grele încercări. Dovadă despre aceasta avem în proaspăta apariţie a lucrării anunţată în fruntea acestor rânduri.

Pentru ca să ne dea un studiu luminos şi documentat despre liturghiile bizantine, privite istoric în structura şi rânduiala lor, autorul a ostenit până la isvoarele originale, scrise în limbile clasice — greacă şi latină — a utilizat comentariile liturgice vechi, precum şi scrierile şi documentele din epoca patristică şi bizantină, a consultat publicaţiile de Arheologie şi Drept, precum şi o serie întreagă de lucrări auxiliare şi a reuşit în felul acesta să alcătuiască o lucrare de netăgăduită valoare ştiinţifică, întemeiată pe toate documentele cunoscute până astăzi cu privire la acest subiect. Ceea ce măreşte şi mai mult valoarea lucrării, e faptul „că în foarte multe cazuri ea contribue cu ipoteze şi concluzii noui, deci cu o lărgire a perspectivelor, pe temeiul examinării atente a datelor din documente şi manuscrise, publicate mai târziu". Deci lucrarea aceasta nu este numai o adunare logică şi o expunere ştiinţifică şi sistematică de date preţioase, ci şi o lucrare cu multe elemente de originalitate.

După prefaţă şi câteva generalităţi introductive, lucrarea are, pe scurt, următorul cuprins:

In partea întâia (p. 7—44) ni se arată fazele de desvoltare ale proscomidiei.

Faza întâia o reprezintă simplitatea proscomidiei din liturghia primară, care se extinde, după părerea autorului, până în veacul al VI-lea.

Faza a doua, care se întinde din veacul VI şi până la jumătatea veacului VIII, se caracterizează prin schimbarea locului şi a momentului proscomidiei şi prin apariţia primelor forme din ritualul agneţului.

In faza a treia, care se prelungeşte până la sfârşitul veacului al XI-lea, are loc desăvârşirea ritualului sfintei pâini şi începe şi se desvoltă pomenirea prin scoaterea de miri de pe numele sfinţilor şi ale credincioşilor vii şi morţi.

Faza a patra, care ţine până la jumătatea veac. XIV, se caracterizează prin variante.

Faza a cincia şi ultima, cu manuscrise şi primele ediţii ale liturghierului tipărit, reprezintă acţiunea de sistematizare şi de uniformizare a ritualului proscomidiei.

In partea a doua (p. 50—68) autorul expune istoricul liturghiei catehumenilor. Ni se arată modul în care a luat fiinţă, s'a desvoltat şi s'a sistematizat această liturghie. Începutul ei, intrarea cu evanghelia, imnul Sfinte Dumnezeule, citirea apostolului şi a evangheliei şi rugăciunile de după evanghelie, formează cuprinsul acestei părţi a studiului.

Partea a treia (p. 71—119) tratează despre liturghia credincioşilor. Este subîmpărţită în trei secţiuni, şi anume: 1. Riturile din prima parte a liturghiei credincioşilor cu rugăciunile pentru credincioşi, intrarea cea mare, simbolul credinţei şi formulele de tranziţie înainte de anaforă.

2. Rugăciunea sfintei jertfe sau anaforă cu rugăciunea euharistică, anamnesa, epiclesa, rugăciunea de mijlocire, formule şi acţiuni mărunte în timpul anaforei.

3. Ultima parte a liturghiei credincioşilor cu rugăciunea după anaforă, actele manuale, înălţarea sfântului trup, frângerea, amestecarea sfintelor elemente, căldura, împărtăşirea, rugăciunile de mulţumire după împărtăşire şi apolisul.

Pentru ca lucrarea să fie accesibilă şi celor ce nu cunosc limba română, autorul dă un rezumat al ei în limba franceză.

Limba şi stilul, precum şi condiţiile tehnice în care a apărut, o fac să fie pe lângă o lucrare de înaltă valoare ştiinţifică, şi o adevărată realizare de artă, care onorează pe autor.

Prot. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

G. Popescu-Vâlcea: SLUJEBNICUL MITROPOLITULUI ŞTEFAN AL UNGROVLAHIEI (1648—1668). Tiparul Institutului de arte grafice din sfânta Mânăstire Neamţu, 1943 (?), p. 19+42 planşe.

Fără îndoială că acel fiu de ţăran din Costeştii Argeşului, despre care cronica spune că a păstorit pe tronul Ungrovlahiei 20 de ani —

cu toate că împrejurări încă nu destul de cunoscute l-au schimbat pentru 6 ani (1653—9) cu un mai puţin patriot, probabil sârb, Ignatie — a fost una din cele mai mari personalităţi ale Bisericii române dela începutul jumătăţii a II-a a veacului XVII. Pornit din păturile sănătoase ale ţărănimii, a ajuns la cea mai înaltă treaptă bisericească a Ţării, slujbă în care s'a distins prin deosebita prestanţă cu care ştia să apere interesele neamului faţă de încălcări străine (greceşti), dar şi ale Bisericii prin participarea la sinodul din Iaşi (1645) pentru combaterea Catehismului calvinesc.

Mitropolitul Ştefan ne aminteşte de frumoasa figură a fiului de răzeşi putneni care a devenit mai apoi mitropolitul Varlaam. Dacă n'a putut imita pe acesta în talentata „Cazanie" de acum 300 de ani şi în „Răspunsul la Catehismul calvinesc" (1645), Mitropolitul Ştefan credem că l-a întrecut pe moldovean când a fost vorba de încercarea practică de introducere a limbii române în Biserică. Tipărind în trei ani după olaltă (1550—51—52) cele trei cărţi cunoscute: „Pogribania preoţilor mireni", „Mistirio" (cu învăţături despre Botez, Ungerea cu sf. Mir) şi „Târnosania" necesară sfinţirii multelor biserici zidite sau refăcute în vremea lui, Mitropolitul Ştefan dovedia un deosebit zel pentru slujbele bisericeşti al căror text va rămâne sigur tot în slavoneşte, dar ale căror ample îndreptări tipiconale se dau în româneşte.

Este tocmai ceea ce se arată în chip cât se poate de clar în frumosul manuscris de Liturghier sau Slujebnic, plin cu ilustraţii şi cu miniaturi, pe care-l va fi comandat Mitropolitul Ştefan şi pe care îl studiază dl Popescu-Vâlcea în broşura anunţată aci.

Se ştia de mai de mult că Mitropolitul Ştefan era cel care a rostit mai întâiu „Crezul" în româneşte (I. Bianu: Despre introducerea limbii române în Biserică, discurs de recepţie, Bucureşti 1904). Aici avem confirmarea precisă. Fiind un Liturghier arhieresc, manuscrisul dela Academie, pe care autorul îl studiază cu competenţă, cuprinde la locul potrivit pentru hirotonia arhiereului rostirea în româneşte a Crezului, afirmând astfel „în auzul Domnului Ţării, a boerilor şi mulţimii nu numai credinţa statornică a Bisericii ortodoxe, dar şi isbânda sigură a limbii străbune" (p. 16).

Dar valoarea aproape unică în Ortodoxie a acestui slujebnic constă (cum afirmă celebrităţi ca L. Bréhier şi G. Millet, cărora dl Popescu le-a arătat manuscrisul) în faptul că el este un adevărat „manual de iconografie liturgică", cuprinzând, în urmarea rânduelii celor două Liturghii (cea înainte sfinţită nu se află în manuscris) nu numai splendide decoruri şi iniţiale pline de elemente florale şi zoomorfice — lucru care vădeşte o influinţă occidentală venită mai ales prin tradiţii ca a cărţii populare „Fiziologul" — ci mai ales reprezentări miniaturale de cel mai autentic talent. De factură iconografică strict ortodoxă — trădând prin aceasta o vădită influinţă a picturii murale şi pe lemn, cum se poate dovedi din cunoscutele lucrări ale bizantinologului I. D. Ştefănescu (Peintures murales illu-

strant les Liturgies; poate era bine să se consulte şi voluminoasa lucrare a lui Millet: Iconographie des Evangiles, Paris 1926) — ilustraţiile atât de expresive ale Slujebnicului (vezi planşele 34—36 39—40, 42) credem că îndeplineau (şi ar fi fost epocal dacă s'ar fi găsit artistul care să le fi putut forma clişeul, ca să se poată publica) şi un foarte isbutit rol de explicare pentru clerul român slujitor a întregii jertfe sublime a sfintei Liturghii, care altfel se dădea doar în texte slave şi greceşti, iar tipicul şi unele spaţii dintre miniaturi erau în româneşte.

Intr'o epocă de cultură atât de înfloritoare cum a fost aceea a lui Matei Vodă, a Doamnei Elina şi a fratelui ei Udrişte Năsturel, cu atâţia tipografi, copişti, traducători, zugravi, etc., autohtoni sau care se pripăşiră prin Principate, acest Slujebnic va rămânea înscris cu cinste ca una din capodoperele româneşti ale culturii ortodoxe de atunci. Iată de ce, trecând cu vederea anumite lipsuri ale studiului dlui Popescu-Vâlcea, îi mulţumim din toată inima pentru faptul de a ne fi făcut cunoscută frumoasa operă românească de acum aproape treisute de ani.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

VOLUM COMEMORATIV ÎNCHINAT AMINTIRII MARELUI CANONIST Dr. VALERIAN ŞESAN, Arhipresviter stavrofor şi profesor universitar. Revista *Candela*, Anii L, LI, LII (1939, 1940, 1941). Cernăuţi, Tipografia „Glasul Bucovinei" 1942, p. XCVI+788; Lei 900.—

Reîntoarsă la vatra dela care o alungase vremelnic volbura anului 1940, Facultatea de Teologie din Cernăuţi şi-a tămăduit rând pe rând rănile pricinuite de neomenoasa ocupaţie sovietică în ţinuturile româneşti cotropite de ordiile ei înstelate. Biserica studenţească din superbul palat al Reşedinţei mitropolitane, prefăcută în staul de dobitoace, a fost redată destinaţiei ei iniţiale. Biblioteca Facultăţii de Teologie, ale cărei nepreţuite valori cărturăreşti au zăcut bătute de ploi şi ninsoare în curtea dosnică unde le asvârliseră miliţienii bolşevici, datorită mai ales râvnei dlui decan Prof. Dr. Vasile Loichiţă, astăzi ostoieşte iarăşi dorul de învăţătură al studenţilor. *Candela*, revista profesorilor de Teologie dela Cernăuţi, şi-a reluat apariţia sub direcţiunea Păr. Prof. Dr. Vasile Gheorghiu, secondat de Păr. Prof. Dr. Milan P. Şesan, care îndeplineşte oficiul de redactor.

Colecţia anului 1939 căzând pradă, cu tipografie cu tot, desordinei ce-a urmat cotropirii Bucovinei, a trebuit să fie refăcută. Tipărită laolaltă cu cele pe 1940 şi 1941, impunătorul volum care a ieşit din contopirea lor a fost închinat memoriei marelui canonist Dr. Valerian Şesan (1878—1940), săvârşit din viaţă cu puţin înainte de instaurarea dominaţiei sovietice în năpăstuitul corn de ţară românească dela Miazănoapte.

Partea comemorativă a volumului este onorată cu contribuţiunile următoarelor personalităţi: I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, I. P. Sf. Mitropolit Tit al Bucovinei, I. P. Sf. Mitropolit Nifon

al Olteniei, P. Sf. Episcop Gorazd (†) al Cehiei, Prot. Dr. A. V. Cervin, Profesorii universitari Dr. V. Loichiţă, Dr. Lazăr Iacob, Dr. N. Popescu-Prahova, Dr. C. N. Tomescu şi Dr. Vl. Prelipcean, Preot Dr Ioan Puiu, Preot T. Totolici şi Preot Dr. Şt. Slevoacă, încheindu-se cu istoricul familiei Şesan, întocmit de Păr. Prof. univ. Dr. Milan P. Şesan.

Partea ştiinţifică aduce număroase studii semnate de profesorii Facultăţii, cronici, predici şi recenzii. Despre unele din ele a fost vorba aici. Altele, vor urma.

Volumul omagial al revistei „Candela" este la înălţimea frumosului gând ce-i zace la obârşie. Dr. GRIGORIE T. MARCU

ANUARUL XIX (I) AL ACADEMIEI TEOLOGICE „ANDREIANE" ORTODOXE ROMÂNE DIN SIBIU pe anul 1942—1943, publicat de Dr. *Dumitru Stăniloae*, rector, Sibiu. Tipografia Arhidiecezană 1943, p. 648.

In anul trecut, înaltele autorităţi bisericeşti şi de stat au procedat, de comun acord, la perfectarea actului înălţării Academiei teologice „Andreiane" *la rang universitar.* Ministrul în funcţiune al Culturii naţionale, Cultelor şi Artelor, renumitul filosof dl Prof. Ion Petrovici, cu prilejul unei vizite oficiale pe care o făcuse instituţiilor de învăţământ din Sibiu în Februarie 1942, încredinţându-se la faţa locului de înaltul nivel ştiinţific pe care îl atinsese această veche insituţie de învăţătură şi educaţie ortodoxă, a declarat textual: *„Vreau să legalizez o stare de fapt".*

S'a ţinut de cuvânt, precum se ştie.

Al XIX-lea Anuar al Academiei teologice „Andreiane", *întâiul dela ridicarea ei la acelaşi nivel cu Facultăţile de Teologie,* prin dimensiunile sale excepţionale, ca şi prin valoarea ştiinţifică şi documentară a cuprinsului, reprezintă răspunsul pe care Corpul profesoral al acestei înalte instituţii a înţeles să-l dea istoricului act de dreptate de care s'a învrednicit a se împărtăşi.

Onoarea inaugurării lui îi revenia eruditului nostru rector, Păr. Dr. D. Stăniloae, pe care Ortodoxia românească îl revendică astăzi pentru galeria glorillor ei. P. C. Sa s'a achitat de această plăcută îndatorire după cum se cuvenia. Vastul studiu de Hristologie ortodoxă, intitulat atât de frumos *„Iisus Hristos sau restaurarea omului"*, e mărturie (vezi p. 5—406). O prezentare detailată a cuprinsului său, ca şi a locului de cinste ce-i revine în şiragul operelor de prestigiu ale Teologiei ortodoxe contimporane, pe care o avem în pregătire, va apărea aici în curând.

Partea ştiinţifică a Anuarului este complectată şi încheiată de temeinica lucrare *„Ontologia Juris"* (p. 407—611), datorită Păr. Dr. Liviu Stan, profesor de Drept bisericesc, de care deasemenea ne vom ocupa aici nu peste mult.

Investirea Academiei teologice „Andreiane" cu drepturi universitare (p. 612—631) formează un compartiment special al acestui

Anuar, cu reproducerea documentelor în chestiune şi a portretelor I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, al dlui Ministru Ion Petrovici şi al dlui Prof. Aurel Popa, Secretarul general al Cultelor şi Artelor, după care urmează obicinuitele date şcolare, cronica anului şi raportul despre activitatea societăţii de lectură „Andreiu Şaguna" a studenţilor teologi.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

⊕

W. Vischer: DAS CHRISTUSZEUGNISS DES ALTEN TESTAMENTS. Zollikon-Zürich I: 1943, II: 1942, p. 311+556.

In lucrarea de faţă, autorul tratează locurile mesianice ale Vechiului Testament. Intreg volumul întâi se ocupă de mărturiile despre Hristos conţinute de Pentateuh. Autorul dovedeşte că Legea urmăreşte un scop mult mai înalt decât a se pune în serviciul unui singur popor. Sfârşitul Legii e Hristos, iar tendinţa aceasta este evidentă începând cu Facere 3, 15 şi sfârşind cu ultimele cuvinte ale lui Moise. Volumul II tratează locurile mesianice la profeţii priori. Din împărţirea lucrării sale, în Legea (Torah) şi profeţii priori (Nebiim), rezultă că autorul are în pregătire şi al treilea volum, care se va ocupa de profeţii mari şi de cărţile didactice.

In volumul al doilea, Vischer face aceeaşi constatare, că însemnătatea Vechiului Testament constă în Hristologia sa. Urme mesianice află în cartea Iosua, Judecători, în cărţile Samuel şi Regi; iar Saul, David, Solomon, Ieroboam, Ilie şi Eliseu sunt tot atâtea degete arătătoare spre Acela care este aşteptatul tuturor neamurilor.

Vischer nu tratează ştiinţific diferitele texte biblice, ci momentele mesianice le expune în succesiunea lor istorică, în mod descriptiv. Şi aceasta este o calitate, căci face lucrarea uşor accesibilă oricui

⊕ Dr. NICOLAE NEAGA

Preot Dr. *Vladimir Prelipcean*, prof. univ.: TEXTELE DIN RAS-ŞAMRA ŞI RAPORTUL LOR CU VECHIUL TESTAMENT. Cernăuţi 1942, p. 32.

Cercetările făcute în timpul din urmă în Orientul biblic au adus la lumina zilei descoperiri de mare însemnătate pentru studiul biblic. Intre aceste documente vechi sunt şi textele dela Ras-Şamra, din Siria. Aceste texte datează din secolele XV şi XVI î. Hr. şi au fost descoperite începând cu anul 1929. In studiul de faţă, Păr. prof. univ. Dr. V. Prelipcean studiază textele în raportul lor cu Vechiul Testament şi ajunge la următoarele constatări: Scrierea textelor din Ras-Şamra se deosebeşte de scrierea cuneiformă babiloniană prin numărul şi forma semnelor. Pe când scrierea babiloniană este mult mai complicată şi are mai multe sute de semne, cea din Ras-Şamra numără numai 29 de semne, cu o formă comparativ mult mai simplă. Limba textelor din Ras-Şamra este semită. Textele cuprind însemnări religioase-mitologice. Ele confirmă caracterul istoric al unor părţi din Vechiul Testament şi combat ipoteza care susţine că religia Vechiului Testament este urmarea unei evoluţii a politeismului păgân. Religia Vechiului Testament se poate explica numai aşa cum arată Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţie.

Textele din Ras-Şamra au şi o mare însemnătate literară. Ele aruncă o lumină clară asupra limbilor semite şi răstoarnă multe socoteli de-ale criticilor în ce priveşte problemele biblice.

Dr. NICOLAE NEAGA

ALTARUL BANATULUI. Revistă de zidire sufletească şi de ştiinţă teologică a Eparhiei Caransebeşului. Apare lunar, sub patronajul P. Sf. Episcop *Veniamin*. Redactor: Prof. Dr. Petru Rezuş. Administrator: Prot. Teodor Roşca.

De mult n'am mai simţit o atât de reconfortantă bucurie ca cea pe care ne-a prilejuit-o apariţia acestei reviste. Distincţia prezentării ei ne-a cucerit cât ce am luat-o în mână...

...Ca să n'o mai părăsim, apoi, până ce i-am străbătut paginile agreabile şi miezoase dela un capăt la celălalt.

Anul trecut, cam pe vremea aceasta, cu prilejul unei călătorii pe care am făcut-o la Caransebeş, ne-am putut încredinţa la faţa locului de progresele apreciabile pe cari istorica Eparhie bănăţeană le-a făcut pe toate tărâmurile, de când reprezentanţii legiuiţi ai clerului şi poporului au rânduit la cârma ei pe ierarhul osârduitor şi priceput care-i P. Sf. Sa Episcopul *Veniamin V. Nistor*. Tiparniţa diecezană cu maşinile sub presiune şi depozitul de hârtie copios alimentat, Libräria eparhială înzestrată cu toate cele trebuincioase cultului bisericesc şi culturii preoţimii, primenirea organului oficial „Foaia Diecezană" şi, peste tot, consideraţia pe care Inaltul Ierarh o arăta tuturor colaboratorilor Săi, mari şi mici, aplecaţi să-i înţeleagă năzuinţele generoase şi să sprijinească din răsputeri rotunjirea lor în faptă, ne-au impresionat adânc. Asistam la un început de muncă înnoită care îndreptăţia cele mai optimiste nădejdi de afirmare viguroasă a Ortodoxiei biruitoare în de Dumnezeu păzita Eparhie bănăţeană a Caransebeşului.

Apariţia revistei „Altarul Banatului", e cea mai proaspătă mărturie a spiritului creator pe care-l vădeşte P. Sf. Episcop Veniamin V. Nistor.

In paginile fascicolului inaugural (nr. 1—2, Ian.—Febr. a. c.), pe care-l avem înainte, întâlnim numele tuturor ostenitorilor centrului eparhial al Caransebeşului, în frunte cu vrednicul lor Chiriarh.

Despre distinsul nostru coleg, Păr. Prof. Dr. Petru Rezuş, ştiam până acum că este proprietarul unei ample şi temeinice culturi teologice, agonisită printr'o pilduitoare stăruinţă şi-o putere de muncă neobicinuită. Arhitectura ireproşabilă a revistei — ca să nu mai vorbim de calităţile eminente ale număroaselor contribuţiuni semnate de P. C. Sa — vădeşte reale aptitudini redacţionale.

Bucuria cu care salutăm flamura ortodoxă desfăşurată la Caransebeş, nu este întrecută decât de dorinţa de-a o şti fluturând cât mai multă vreme.

E urarea pe care i-o facem din toată inima.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

CRONICA

AL TREILEA AN DE APOSTOLAT ORTODOX ROMÂNESC DINCOLO DE FELEAC. De-o vreme încoace — toată lumea ştie de când anume — inaugurăm cronica fiecărui nou an de apariţie a revistei noastre cu o recapitulare sumară a vieţii bisericeşti ortodoxe române de dincolo de Feleac. Asta, numai din dorinţa de-a informa cât mai fidel pe cititorii noştri asupra unor vrednicii cari se impun dela sine atenţiunii şi admiraţiei noastre.

Condiţiunile reale în cari lucrează P. Sf. Episcop *Nicolae Colan* — şi, de astă dată, nu ne gândim exclusiv la cele de ordin politic — sunt prea puţin cunoscute, exceptând câţiva iniţiaţi. Cu atât mai demnă de luare aminte este opera bisericească, culturală şi naţională ce se îndeplineşte dincolo de vremelnicul hotar. Ea ar cinsti oricare din eparhiile fruntaşe ale ţării libere.

Anul bisericesc 1943 a început la Cluj cu o pierdere de neînlocuit în împrejurările actuale: destoinicul sfetnic vlădicesc Prot. Stavr. Ion Goron a adormit întru Domnul (9 I. 1943), la vârsta de abia 50 de ani. Consilier referent eparhial, profesor suplinitor la Academia teologică „Sf. Nicolae“, redactor responsabil al revistei „Viaţa Ilustrată“, publicist fecund şi dotat, moartea lui a văduvit Biserica Românilor ortodocşi din Ardealul de Nord de unul din stâlpii ei de căpetenie (vezi RT XXXIII, 1943 p. 155).

Consiliul eparhial, descomplectat prin dispariţia neaşteptată a celui ce-a fost Părintele Ion Goron, a continuat să ţină obicinuitele şedinţe săptămânale, rezolvind lucrările impuse de bunul mers al Eparhiei. Protopopii au fost întruniţi de două ori în conferinţă.

Academia teologică „Sf. Nicolae“ a funcţionat cu acelaşi corp profesoral, ca şi'n anul precedent, conducerea agendelor rectoratului fiind încredinţată Păr. Prof. Dr. Ioan Paşca. P. Sf. Episcop Nicolae Colan a deţinut şi de astă dată catedra de Noul Testament.

Biblioteca Academiei teologice, accesibilă oricărui creştin dornic de lectură instructivă, numără peste şase mii volume.

Pentru ocrotirea elevilor din şcoalele secundare ale Clujului, au funcţionat în bune condiţiuni un internat de băieţi (cu 37 elevi) şi un internat de fete (cu 36 eleve).

Serviciile divine la catedrală s'au săvârşit regulat, în sobor, cu predică şi cor. In preajma Crăciunului, a avut loc tradiţionalul concert religios de colinde şi cântece de stea, cu cuvântarea de rigoare. Duminecile sfântului şi marelui post al Paştilor au fost hărăzite unui ciclu de conferinţe, combinate cu concerte religioase. Co-

rurile contopite ale Catedralei și Academiei teologice, au mai dat două concerte religioase, împreunate cu conferințe și recitări. „Aceste manifestări au adunat pe toți Românii din Cluj, fiind prilejuri de înălțare sufletească și afirmare religioasă-culturală" — scrie Calendarul Creștinului de Lege răsăriteană pe anul 1944 (p. 129).

O mențiune specială i se cuvine Reuniunii femeilor ortodoxe române, care pe lângă îngrijirea și împodobirea Catedralei, a vizitat și ajutorat bolnavii din spitale, familiile sărace și copiii orfani, utilizând fonduri alimentate din contribuțiuni benevole.

Fondul eparhial al milei creștine a distribuit ajutoare celor lipsiți, precum și burse studenților și elevilor.

Invățământul religios în școalele secundare și primare a fost asigurat de preoțime. La sfârșitul anului școlar, P. Sf. Episcop Nicolae Colan a distribuit personal, școlarilor sârguincioși, premii în cărți.

P. Sf. Episcop Nicolae Colan a târnosit patru biserici (Chinteni, Simionești, Zăbala și Cărpiniș) și a făcut vizitații canonice, împreunate cu servicii divine și predici, în următoarele parohii: Josenii-Bârgăului, Ciucea, Tileagd, Oradea, Someșeni, Agârbiciu, Budapesta, Năsăud, Săcel, Borșa, Reghin, Toplița, Sf. Gheorghe, Zagon, Păpăuți, Covasna, Mărtănuș, Brețcu, Plopiș, Lăschia, Cărpiniș, Curtuiușul-mic, Gepiu, Ineu, Chiuiești, Măgonja, Perișor și Dumbrăvița. Nici un ungher al Ardealului de Nord n'a rămas nerăscolit de zelul apostolesc al P. Sf. Sale. Inaltul Ierarh, cum am arătat la timpul său, a cercetat astă vară și Vicariatul Albei-Iulia.

Viața bisericească în parohii — cele vacante inclusiv — cu tot numărul redus al preoților, a înregistrat progrese mulțumitoare. Cercurile preoțești au funcționat normal. Nu mai puțin de 36 lucrări au fost citite la 11 conferințe religioase. In sfântul și marele post al Paștilor, preoțimea întrunită la centrele protopopești s'a spovedit și cuminecat și a desbătut probleme pastorale de actualitate.

Activitatea societăților religioase „Oastea Domnului", „Sf. Gheorghe" și „Sfatul Păcii", ca și a reuniunilor de femei, a fost vie și spornică.

Trecerile la confesiuni eterodoxe și secte, s'au împuținat simțitor.

Clerul eparhial a fost sporit cu trei preoți proaspăt hirotoniți, iar P. C. Protos. Ioan Dinu, vicarul Episcopiei Orăzii, a fost hirotesit întru arhimandrit. Doi membri ai cinului preoțesc (Prot.-Stavr. I. Goron și Preotul Gavriil Câmpeanu din Chendermal) au adormit întru Domnul.

Am lăsat înadins la urmă activitatea publicistică a Episcopiei Clujului: stufoasă și bine îndrumată, cum ne-am obișnuit s'o știm mereu de când P. Sf. Episcop Nicolae Colan păstorește această eparhie.

Revista de familie „Viața Ilustrată" — un model al genului — apare cu o pilduitoare regularitate, sub diriguirea efectivă a P. Sf. Episcop Nicolae Colan. Funcțiunea de redactor responsabil, după

moartea Păr. I. Goron, a fost încredinţată Păr. Prof. Dr. Liviu G. Munteanu. Revista are un tiraj lunar de două mii exemplare.

Colecţiile: „Cărţile Vieţii" şi „Veniţi de luaţi lumină", ctitorii ale P. Sf. Episcop Nicolae Colan, au fost îmbogăţite cu lucrări noui, datorite Păr. I. Goron (†), Păr. Dr. L. G. Munteanu, Păr. T. Ciceu, Păr. A. Faur, Păr. E. Nicolescu şi dlor I. Bulboacă şi Gh. Suciu. Cărţile de Religie ale Păr. Fl. Mureşanu au apărut în a doua ediţie. Tot C. Sale i se datoreşte „Cartea de învăţătură", vol. I, hărăzită instrucţiei religioase a elevilor cursului supra-primar şi a tuturor dreptcredincioşilor creştini români.

Despre unele dintre aceste lucrări, am scris. Celelalte, vor urma.

Preoţimea ortodoxă română — reţinem cu simpatie acest amănunt — participă la frumoasa acţiune de presă pe care o duce cotidianul „Tribuna Ardealului", în coloanele căruia apar ades numele preoţilor Fl. Mureşanu, T. Ciceu, Aug. Faur, ş. a.

Slova religioasă este solicitată insistent „dincolo de deal". Şi inimoasa „turmă mică" a colaboratorilor P. Sf. Episcop Nicolae Colan o oferă cu generoasă înţelepciune. Prezenţa ei activă în mijlocul obştei Românilor ortodocşi, deslipiţi vremelnic dela sânul Patriei-Mame, ne umple sufletul de bucurie şi de nădejdi.

Inima noastră e alăturea de ei.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

COMEMORAREA A ŞAPTE DECENII DELA MOARTEA MITROPOLITULUI ŞAGUNA DE CĂTRE STUDENŢII TEOLOGI. Studenţii Academiei teologice „Andreiane", grupaţi în Societatea de lectură „Andreiu Şaguna", fideli unui obiceiu devenit datină, comemorează an de an, la praznicul sf. Apostol Andreiu, pe pururea pomenitul restaurator al Mitropoliei Ardealului.

S'au împlinit, în anul trecut, şapte decenii de când rămăşiţele pământeşti ale Mitropolitului Şaguna au fost aşezate spre vecinică odihnă în mausoleul din Răşinari. Evenimentul a fost prăznuit după cuviinţă de către Biserica ortodoxă ardeleană, iar serbarea studenţilor teologi, care a avut loc în 30 Nov. 1943, a stat sub semnul ei evocator. Proporţiile pe cari le-a luat ea, au depăşit limitele îndătinatelor şedinţe festive anuale, atât de apreciate de publicul sibian, prefăcându-se într'o răsunătoare manifestaţie de afirmare masivă şi demnă a vredniciilor ortodoxe ardeleneşti, cari populează toată istoria românismului de dincoace de munţi. O simplă amintire a fruntaşilor vieţii noastre publice cari au cinstit cu prezenţa lor serbarea studenţilor teologi, este concludentă în această privinţă. Alăturea de I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, au gustat deliciile reconfortante ale acestei şedinţe comemorative P. Sf. Episcop *Veniamin* al Caransebeşului, reprezentantul Episcopului evanghelic *Wilhelm Staedel*, Episcopul evanghelic i. r. D. Dr. *Victor Glondys*, I. P. C. Arhim.-Vicar

Teodor Scorobeț, vicarul evanghelic D. Dr. *Friedrich Müller*, dl General de Corp de Armată *Nicolae Macici*, comandantul Armatei Ardealului, dnii Generali *Em. Leoveanu, Gh. Stavrescu* și *Filip Agricola*, dl Prof. Dr. *Iuliu Hațieganu*, rectorul Universității Daciei Superioare, dna și dl General *C. Negoescu*, prefectul județului Sibiu, dl Dr. *Ioan P. Papp*, prim-președintele Curții de Apel, dnii Decani *Victor Papilian* (medicină) și *Aurelian Ionașcu* (drept), dna *Sofia Șt. Meteș*, președinta filialei ardelene a Societății ortodoxe naționale a femeilor române, dl *G. Sion*, Consilierii mitropolitani și arhiepiscopești, Rectorul și Profesorii Academiei teologice „Andreiane", număroși profesori universitari, înalți magistrați, ofițeri superiori, ș. m. a. Spațioasa aulă a școalei, gătită de sărbătoare, era arhiplină.

Programul, întocmit după rânduiala tradițională, a început cu imnul lui D. Cunțan: „La mormântul marelui Andreiu", pe versuri de Z. Boiu, executat de corul studenților teologi, sub dirigiuirea iscusitului profesor Preot *Gheorghe Șoima*. Cuvântul de deschidere a fost rostit de Păr. Prof. Dr. *Grigorie T. Marcu*, președintele de onoare al Societății de lectură „A. Șaguna". C. Sa a insistat, în cuvinte alese și entuziaste, asupra permanenței șagunismului în evoluția ulterioară a istoriei Românilor ardeleni. După compoziția lui C. Șandru: „Rugăciune", pe versuri de Oct. Goga, studentul teolog din anul IV *Iuliu Pănicanu*, președintele activ al Societății, a citit disertația zilei: „Providența în istorie", ale cărei eminente calități de fond și formă au fost subliniate cu simpatie de către asistență. Declamările studenților *Vasile Florea*, an IV („Rugăciune pentru frații răpiți", de Grigore Popa), Diacon *Ilie V. Spiridon*, an III („Cântec din Ardeal", de declamator) și *Mihail Mărgineanu*, an IV („Se scoală morții", de Mircea Dem. Rădulescu), au stârnit ropote de aplauze, înduioșând până la lacrimi. Corul a executat, în complectare, „Arcașul" de I. Vidu, cu solo de bas (Preot *Const. Boncea*, stud. an I), „Sfânta zi de libertate" de Timotei Popovici și „Balada Iancului" (partea IV și V) de Victor Vasilescu.

A luat cuvântul, de încheiere, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, mulțumind distinsei asistențe pentru participarea ei la reușita serbare a studenților, în programul căreia trebue să vedem „utrenia" premergătoare apropiatei liturghii a revenirii tuturor Românilor la sânul Patriei-Mame.

Funcția ortodoxă națională pe care o îndeplinește de aproape trei jumătăți de veac Academia teologică „Andreiană", a fost ilustrată încă odată, cu sporită vrednicie, de serbarea pe care am încrestat-o sumar aici.

SABIN SIBIANU

*

SĂRBĂTORIREA PĂRINTELUI Dr. GH. CIUHANDU. A trecut aproape un pătrar de veac de când preoțimea ortodoxă română de dincoace de munți, în urma inițiativei I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, s'a constituit (1919) în „Asociația Andreiu Șaguna a clerului din Ardeal".

La cârma ei a fost rânduit ca preşedinte regretatul protopop al Braşovului Dr. Vasile Saftu. Desemnat titular al Episcopiei Armatei şi săvârşit din viaţă înainte de-a fi fost hirotonit întru arhiereu, locul Păr. Dr. Vasile Saftu la conducerea Asociaţiei clerului „Andreiu Şaguna" a fost luat (1922) de renumitul consilier episcopesc dela Arad, Păr. Dr. *Gheorghe Ciuhandu*, care deţine această funcţiune până în ziua de azi.

Cucernic şi cult, om de-o rară sensibilitate sufletească şi de-o impunătoare distincţie în înfăţişare şi comportare, Păr. Prot. Stavr. Dr. Gh. Ciuhandu a vădit, la cârma Asociaţiei, eminente însuşiri de organizator destoinic şi diriguitor echilibrat, contribuind în măsură considerabilă la propăşirea acestei corporaţii preoţeşti. Bucurându-se în permanenţă de încrederea desăvârşită a Inalţilor Ierarhi — I. P. Sf. Mitropolit Nicolae l-a onorat, din tinereţe, cu o caldă prietenie — ca şi de iubirea respectuoasă a preoţimii, Păr. Dr. Gh. Ciuhandu a imprimat Asociaţiei clerului „Andreiu Şaguna" un caracter de nobleţă şi demnitate, făcând-o să merite favoarea de a-şi vedea ascultat cuvântul, indiferent de forurile către care şi-l îndrepta. Din cele 17 congrese ale Asociaţiei, cari s'au desfăşurat în diferite centre ale Mitropoliei Ardealului, nu mai puţin decât 15 au fost organizate şi prezidate de P. C. Sa. „Analele" lor — publicate până la zi — stau mărturie despre înaltul nivel al desbaterilor, despre seriositatea preocupărilor preoţimii şi nu mai puţin despre contribuţiunea covârşitoare pe care P. C. Sa a adus-o la reuşita lor.

Lupta purtată de Păr. Dr. Gh. Ciuhandu în scopul federalizării tuturor Asociaţiilor preoţeşti din ţara noastră, a fost pe cât de stăruitoare, pe atât de onestă. Roadele ei, de atâta vreme aşteptate, se vor vedea odată — suntem siguri.

Luând aminte la vredniciile ce şi le-a agonisit devotatul ei preşedinte vreme de peste două decenii, preoţimea noastră a avut fericitul gând de-ai oferi un semn văzut al gratitudinii şi preţuirii nepreupeţite ce i-o poartă. Din contribuţiunile ei benevole, a fost procurată o splendidă cruce pectorală, cu lanţ, în aurul căreia a fost săpată următoarea inscripţie:

Asociaţia „A. Şaguna" a clerului ort. din Mitropolia Ardealului vrednicului ei preşedinte Ic. Stavr. Dr. Gh. Ciuhandu în semn de dragoste şi recunoştinţă 1922—194 ...

Preţiosul dar i-a fost înmânat în 11 Noemvrie 1943, la locuinţa P. C. Sale din Arad, de către o delegaţie a preoţimii noastre, alcătuită din preşedinţii secţiilor eparhiale ale Asociaţiei: Prot. Stavrofor Emilian Cioran (Sibiu), Prot. Stavr. Alexandru Baba, (Cluj-Alba-Iulia), Prot. Stavr. R. Ancuşa (Caransebeş), Prot. Stavr. Z. Moga (Oradea-Beiuş), Pr. M. Şova (Timişoara) şi Pr. V. Mihuţ (Arad).

Cu acel prilej, Păr. consilier mitropolitan Em. Cioran a transmis sărbătoritului binecuvântarea arhierească a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului şi i-a tălmăcit în cuvinte potrivite urările de bine

ale preoţimii. Tot odată, P. C. Sa a anunţat înfiinţarea „Fondului Gh. Ciuhandu", din prisosul contribuţiunilor oferite benevol pentru procurarea darului amintit. Alimentat cu 10% din cotizaţiile pe cari preoţimea le varsă anual la centrul Asociaţiei, „Fondul Dr. Gh. Ciuhandu" va servi la premierea lucrărilor de merit ce vor fi prezentate în cadrele congreselor acestei corporaţii.

Emoţia cu care Păr. Dr. Gh. Ciuhandu a întâmpinat îndoitul dar ce i l-a oferit preoţimea noastră, este indescriptibilă.

Gruparea „Revistei Teologice" participă din tot sufletul la acest act de cinstire a „decanului" preoţimii ortodoxe ardelene, cu atât mai vârtos cu cât P. C. Sa este colaborator preţuit al acestei tribune ortodoxe, din ceasul făuririi ei.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

ALEGEREA NOUILOR IERARHI AI BISERICII NOASTRE. Marele Colegiu electoral pentru desemnarea titularilor scaunelor vlădiceşti vacante, s'a întrunit la Bucureşti în zilele de 10-15 Ianuarie a. c.

Intre membrii de drept ai acestui înalt for electiv a fost rânduit prin lege şi rectorul Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu. Măsura aceasta reprezintă una din consecinţele fireşti ale ridicării la rang universitar a primei instituţii de învăţătură şi educaţie ortodoxă din Ardeal.

Alegerile episcopale s'au soldat, în genere, cu rezultate mulţumitoare.

I. P. C. Arhim. Dr. *Chesarie Păunescu*, oarecând director al Seminarului monahal dela sf. mânăstire Cernica, şi apoi al Seminarului Central din Bucureşti, a fost ales Episcop al Constanţei.

In scaunul de Episcop al Buzăului a fost rânduit P. Sf. Sa Dr. *Antim Angelescu*, arhiereu-vicar al Mitropoliei Olteniei.

P. Sf. Arhiereu *Efrem Enăchescu Tighineanul* a fost desemnat Arhiepiscop al Chişinăului şi Mitropolit al Basarabiei, demnitate pe care a onorat-o până acum ca locţiitor.

I. P. C. Arhim. Dr. *Antim Nica*, asistent la Facultatea de Teologie din Bucureşti, numit nu de mult şef al Misiunii ortodoxe în Transnistria, a fost ales Episcop al Cetăţii-Albe (Ismail).

P. Sf. Sa *Iosif Gafton Sinaitul*, arhiereu-vicar pe lângă sf. Patriarhie a României, a fost ales Episcop al Argeşului.

Pentru Episcopia Hotinului, în urma renunţării I. P. C. Arhim. Benedict Ghiuş, se va proceda la o nouă alegere. R. T.

NOTE ŞI INFORMAŢII

ÎN cursul lunii Ianuarie a. c., P. Sf. Episcop *Nicolae Colan* al Vadului, Feleacului şi Clujului a făcut o vizită de trei săptămâni în România, fiind oaspele I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului.

Cu acel prilej, P. Sf. Sa a hirotesit întru protopop-stavrofor pe Păr. Alexandru Baba, preşedintele Vicariatului Albei-Iulia; a participat la funerariile fostului preşedinte al Academiei Române, Prof. I. Simionescu, şi la o şedinţă religioasă a studenţilor Universităţii Daciei Superioare grupaţi în FORS. Impreună cu I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae*, a săvârşit o sf. Liturghie arhierească în Răşinari.

Sâmbătă 29 Ian. a. c., P. Sf. Sa s'a îndreptat spre Alba-Iulia, iar Luni 31 Ian. a. c. a trecut graniţa pe la Feleac, înapoindu-se la reşedinţa Sa dela Cluj.

P. SF. EPISCOP *Nicolae Colan* al Vadului, Feleacului şi Clujului, membru activ al Academiei Române, a fost sărbătorit de toată suflarea românească Duminecă 28 Noemvrie 1943, din prilejul împlinirii venerabilei vârste de cincizeci de ani.

In lipsa numărului festiv al revistei „Viaţa Ilustrată", a cărui sosire o aşteptăm de pe-o zi pe alta, amânăm pentru fascicolul următor pomelnicul înflăcăratelor omagii pe cari presa noastră bisericească şi laică i le-a adus, din prilejul amintit, devotatului Arhipăstor al Românilor ortodocşi din Ardealul de Nord.

UNIVERSITATEA Daciei Superioare, ale cărei preocupări duhovniceşti le-am semnalat şi comentat de repetate ori, a organizat şi în acest an şcolar o serie de conferinţe religioase, prin purtarea de grije a dlui Rector Prof. Dr. Iuliu Haţieganu şi a Păr. Consilier mitropolitan Aurel Nanu, duhovnicul studenţimii.

Ciclul acestor conferinţe a fost inaugurat Duminecă 28 Noemvrie 1943, în sala Simion Bărnuţiu, când a vorbit Păr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu, despre „O capodoperă: Biblia". O săptămână mai târziu, dl Prof. Dr. Emil Ţeposu, dela Facultatea de Medicină, a conferenţiat despre „Religie şi Medicină".

Conferinţele au fost onorate cu prezenţa I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, a dlui Rector Dr. Iuliu Haţieganu şi a altor personalităţi reprezentative ale vieţii noastre culturale.

ÎMPLINIREA unui pătrar de veac de când Adunarea naţională dela Alba-Iulia a perfectat actul alipirii fără condiţii a Ar-

dealului la Patria-Mamă, a fost prăznuită discret și demn de toată suflarea românească. Presa de toate categoriile a evocat număroase aspecte inedite ale evenimentelor cari au culminat în hotărîrile epocale din 1 Decemvrie 1918 și a afirmat încă odată temeinicia drepturilor noastre imprescriptibile asupra întregului pământ ardelenesc.

Din bogatul repertoriu al manifestațiilor închinate comemorării acestui eveniment, reținem cu simpatie ciclul de conferințe săptămânale inaugurat Miercuri 1 Decemvrie 1943, la Ateneul Român din Capitală, din inițiativa tineretului ardelean grupat în cadrele căminului cultural al refugiaților „Avram Iancu", în colaborare cu Fundația culturală „Regele Mihai I". Conferințele, în intenția inițiatorilor, urmăresc să înfățișeze evoluția istorică a Ardealului și belșugul de înfăptuiri pozitive cari acopăr primii douăzecișicinci de ani de stăpânire românească dincoace de Carpați. Iată subiectele programate și numele conferențiarilor, recrutați exclusiv dintre fruntașii tinerei generații de cărturari și publiciști ardeleni: Generația Unirii (dl Vasile Netea, publicist, București), Transilvania în istoria românească (dl Ioan Moga, prof. univ., Sibiu), Biserica Transilvaniei factor de unire (Păr. Dr. Grigorie T. Marcu, prof. univ., Sibiu), Ardelenii în cultura românească (dl Gabriel Țepelea, prof. și publicist, București), Etica Transilvaniei (Păr. Dr. Liviu Chinezu, rectorul Academiei teologice, Blaj), Un sfert de veac de viață literară transilvană (dl Dr. Grigore Popa, asistent universitar, Sibiu), Pictori și sculptori din Transilvania (dl Ion Vlasiu, sculptor, București), Douăzecișicinci de ani de activitate științifică și culturală în Ardeal (dl Dr. Dimitrie Todoran, conf. univ., Sibiu) și Spiritul juridic al Transilvaniei (dl Dr. Ioan Fruma, avocat, Sibiu).

Conferințele au fost încadrate în program artistic, alcătuit din coruri, recitări și lecturi din producțiunile ardelenești ale genului. Și-au dat concursul artiștii de obârșie ardeleană dela Opera Română și teatrele din Capitală, precum și scriitorii de dincoace de munți.

SUB priceputa conducere a Păr. Prof. Gh. Șoima, corul mixt al Mitropoliei și corul Școalei normale „A. Șaguna", secția de băieți și fete, a dat Duminecă 19 Dec. 1943, în Catedrala mitropolitană din Sibiu, al 18-lea tradițional concert religios de colinde și cântece de stea. In program, compoziții de Timotei Popovici, Petru Gherman, G. Șoima, P. Severin, Achim Stoia, N. Ursu, G. Dima, G. Cucu și Ilie Micu.

Cuvântarea îndătinată a fost rostită de Păr. Diacon Nicolae Mladin, profesor la Academia teologică „Andreiană".

SABIN SIBIANU

SUB titlul: „*Soarta obiectelor de artă maghiară în Transilvania*", cunoscutul profesor de Istoria artelor dela Universitatea clujană, dl Coriolan Petranu, publică un succint și substanțial articol în revista italiană „L'Europa

Orientale" din Iulie—Oct. 1942 (anul XXII, fasc. VII—X), răspunzând acuzaţiilor unor diletanţi şi improvizaţi critici de artă de dincolo de Feleac în legătură cu unele „obiecte de artă ungară" faţă de care „acţiunile anticulturale" dintre 1918—1940 ar fi comis grave şi neiertate greşeli. Respectivele obiecte de artă — e vorba de statui politice ridicate cele mai multe în regiuni aproape româneşti: a contelui Sécheny la Cazane-Severin, căreia în 1936 i s'a înlocuit inscripţia ungară cu una română; „statuia" lui L. Kossuth în Salonta, modest obelisc de cimitir dus de Români în muzeu, „tabela istorică" a Palatului Cultural din Arad, etc. — nu sunt decât pretinse încercări de eternizare a minciunii domniei „milenare" ungare peste Transilvania. Era firesc, deci, ca în regiuni curat româneşti, exponenţii de elită ai trecutului glorios românesc să ia loc oprimatorilor de ieri. Şi totuşi n'a prea fost cazul. Toleranţa română a lăsat şi în Banat (la Cozla, Cazane şi Băile Herculane) şi la Satu-Mare şi aiurea statui ale reginelor şi oamenilor celebri din trecutul unguresc, în timp ce dânşii au doborît după 1940 cunoscuta lucrare artistică de renume mondial Lupoaica din Cluj (copia originalului dintr'un muzeu italian prea cunoscut) şi alta din Satu-Mare.

Iar ceea ce merită în al doilea rând să reţinem din acest articol e că toţi preopinenţii de peste Feleac ai dlui prof. C. Petranu sunt nişte simpli diletanţi în judecarea operelor de artă (prof. Dárko, Gáldi, Dr. I. Bálogh, Kampis, Domanovsky, Makkai, S. Csabai, etc.), iar la multiplele lucrări obiective şi adânci ale dsale asupra artei româneşti din Transilvania, publicate cele mai multe în număroase limbi europene, criticii improvizaţi ai dlui Petranu nu au putut răspunde nici până azi, deşi li se aşteptau răspunsurile de mulţi ani de zile încoace. Cele peste 230 de recenzii străine, favorabile dlui Prof. P., ca şi atâtea congrese internaţionale de artă [Stockholm, Varşovia, Berna, etc.] unde cercetările dsale au fost unanim apreciate, vorbesc nu numai despre temeinicia studiilor dsale, ci în primul rând despre adeveritatea punctului de vedere românesc.

Dr. TEODOR BODOGAE

VIGUROSUL hebdomadar parisian „Gringoire", vremelnic la Marsilia, a avut nu de mult sinistra inspiraţie de-a evoca numele mort al actriţei Fanny Aubry, vedeta feminină a revoluţiei franceze de acum trei jumătăţi de veac şi „zeiţa de-o zi" a uneia din cele mai josnice experienţe pseudo-religioase care a mânjit vreo dată paginile pestriţe ale istoriei omenirii.

Cine-şi mai aminteşte de ea? — se'ntreabă cu o simplicitate de-o crudă eleganţă temutul săptămânal amintit, fără să-şi mai dea osteneala de-a acorda acest ilariant privilegiu măcar agitatorilor de circumstanţă, cari încurajaţi de evoluţia actuală a situaţiei răsboiului încep să-şi scuture pletoasa chică de „desperados" pe la răspântiile pri-

mejduite ale sbuciumatului nostru continent.

Fanny Aubry!...

Era în anul Domnului 1793, Noemvrie 10; iar după păgâneştile „tocmeale" ale sanguinarei „Comune", Brumar 20. Clopotele tuturor bisericilor parisiene umpleau cerul metropolei cu dangătul lor prelung şi sfâşietor ca tânguirea unui muribund. O mulţime imensă aclama în delir luxuriantul alaiu care se scurgea alene, ca o mocirlă în curs de asanare, pe la călcâiele impunătoarei perechi de turle ale catedralei Notre-Dame, această „superfluă splendoare gotică" (în vocabularul „patrioţilor" vremii) ce trebuia să fie „rasă" (după opinia rebelă a aceloraşi) de pe obrazul emancipat al Parisului revoluţionar. Pe carul de triumf, trona radioasă Zeiţa Raţiunii („La déesse Raison"). Spectacolul era de-o savoare rarissimă. Pentru potentaţii ca şi pentru dezaxaţii vremii aceleia de tulburi incertitudini. „Comuna" parisiană şi „Convenţiunea", împletecite de aceeaşi îmbătătoare fervoare atee, rechiziţionaseră pentru scopurile lor criminale o biată teatralistă — cum se spune la noi, în Ardeal — hotărînd de comun acord că ea trebue să străbată uliţele „oraşului luminii" înfăşurată'n spuma unor mătăsuri de-o dubioasă transparenţă. Amfore imense, purtate de mâinile grosolane ale delicvenţilor cari populează primejdioasele periferii parisiene, se căsneau să acopere, într'un efort desnădăjduit, cu miresmele ce se răsuciau din cupele lor, scandalosul spectacol al acestei impudice arătări. Şi printre firele de fum albăstrui ale lubricei orgii, decăzuta „déesse Raison" asvârlia ori cărei scursori care îngroşa galeria nelipsiţilor gură-cască, cu o dărnicie comandată, graţiile sălcii ale „frumosului ei surâs" (expresia îi aparţine lui „Gringoire").

Era Fanny Aubry această „divă" a zilei, prefăcută în concurentă nemiloasă a Dumnezeului celui viu şi adevărat. Infama tentativă de doborîre a Mielului lui Dumnezeu de pe altarele pe cari se preamăreşte din veac, era posibilă — cum spune „Gringoire"— numai în această „epocă a sacrilegiului triumfător, în această vreme în care episcopul Gobel călca solemn în picioare, înaintea Adunării revoluţionare, ornatele sale preoţeşti, iar bisericile erau prefăcute în cluburi pentru scandalagii şi cristelniţele în adăpătoare pentru caii miliţienilor".

Dar lamentabila poveste a destrăbălatei Fanny Aubry nu se sfârşeşte aci. Transportată dela altarul catedralei Notre-Dame deadreptul la Operă, care a angajat-o dansatoare — la porunca josnicelor făpturi cocoţate de evenimente sus, bine'nţeles — braţul răsbunător al destinului n'a întârziat s'o lovească. Intr'una din seri, uzata „zeiţă a Raţiunii" (cu R mare), reprezenta, într'un balet de sensaţie, „Gloria" (cu G mare). Fanny Aubry, concurenta de circumstanţă a Cerului creştin, a alunecat şi a căzut. Din căzătură, s'a ales cu o luxaţie a braţului. Naţiunea mise-

ricordioasă („Gringoire", caustic, spune: „recunoscătoare"), i-a acordat o pensie viageră. Doftorul nu-şi putuse ajuta sie-şi. Cum ar fi putut pricopsi „naţiunea recunoscătoare"?... care n'a zăbovit s'o uite, cu nume cu tot, cât ce — într'un ultim efort de obositare gratitudine—i-a împlântat la căpătâiul mormântului din cimitirul Montmartre o „columnă" (adică veritabil surogat al sfintei Cruci) care — după răutăcioasa expresie a lui „Gringoire" — nu se mai poate ţinea pe picioare.

Fanny Aubry!... Cine-şi mai aduce aminte de ea?

Mâine-poimâne vom putea să ne'ntrebăm şi noi, în deplin acord cu „Gringoire", cine-şi mai aduce aminte de Emilian Jaroslawski, alias evreul Gubelmann?... preşedintele proaspăt răposat al Uniunii ateilor militanţi din URSS.

...Şi de toţi mişeii cari au cutezat să-l înfrunte pe Dumnezeu atoateţiitorul. GR. T. M.

ÎN VREME ce anumiţi gazetari şi „fraţi apostolici" se arată foarte îngrijiaţi de pericolul pe care l-ar reprezenta pentru noi ortodoxia rusească, aceasta răspunde tuturor acestor îngrijorări neîntemeiate şi făţarnice prin şirul nenumărat al mucenicilor, episcopi, preoţi şi credincioşi, a căror suferinţă şi moarte este temelie de biruinţă nu numai a Ortodoxiei, dar şi a Creştinismului întreg. Povestea episcopului Nicolae de Rostov este numai un fragment din marea dramă a Ortodoxiei ruseşti. (Inaintaşul lui a fost condamnat la muncă silnică). Inainte de a fi ales episcop — în 1931 — a suferit închisoare în Siberia de mai multe ori, de unde a scăpat datorită faptului că poporul îl iubea mult. Ca episcop i s'a pus în vedere să nu părăsească palatul episcopal niciodată, nici să primească pe cineva în vizită. Vreme de cinci ani a fost chemat în faţa GPU-ului mai mult de 100 de ori cu diferite pretexte. In 1935 a fost condamnat — de un complet judecătoresc compus în majoritate din evrei — la 5 ani muncă silnică. Ţinut în închisoare, chemat în fiecare noapte între orele 1—4 spre audiere, dimineaţa era pus la munci grele. Pe urmă fu trimis în Siberia. Călătorie lungă, fără apă de băut, în vagoane supraîncărcate, aşa că trebuiau să doarmă în picioare şi să comunice numai prin semne. Mulţi au murit pe drum. Au fost duşi într'un sat cu bordeie săpate sub pământ. Trecut peste toate, deşi înaintat în vârstă, după cinci ani s'a putut întoarce la Rostov. In retragerea Ruşilor a fost rănit, în care stare l-au salvat trupele germano-române. Acum se bucură de ospitalitatea românească într'o mânăstire din preajma Bucureştiului.

...Aceasta este viaţa episcopilor ortodocşi în Rusia sovietică. Cine vorbeşte de nu ştiu ce pericole imaginare, dacă nu ştie ce însemnează preţuirea creştină a unei astfel de mucenicii, ar fi mai bine să-şi puie frâu condeiului şi să tacă...

NICOLAE MLADIN

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ ÎNTEMEIAT ÎN 1907

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ", SIBIU, STR. MITROPOLIEI 24—28

ABONAMENTUL PE UN AN: 900 LEI

Pentru studenţii în Teologie: 700 Lei

ÎNSCRISĂ ÎN REGISTRUL SPECIAL AL TRIBUNALULUI SIBIU SUB NR. 1—1938

ÎN ACEST NUMĂR:

VEŞNICIA ORTODOXIEI

Ordinea articolelor e determinată numai de consideraţiuni tehnice